

Phenja: Suroritatea dintre femei împotriva violenței de gen

PHENJA: SURORITATEA DINTRE FEMEI ÎMPOTRIVA VIOLENȚEI DE GEN

Raport de cercetare

Autoare: Ioana Vrăbiescu

Cercetarea a fost finanțată în cadrul proiectului PHENJA: VIOLENȚA NU ARE CULOARE desfășurat de Asociațiile Centrul FILIA, E-Romnja, Romano BoutiQ și Centrul de Studii Juridice și Drepturile Omului și finanțat de Open Society Institute.

CUPRINS:

Introducere	p. 4
1. Încadrare teoretică și metodologia de cercetare	p. 7
2. Violența împotriva femeilor: o enigmă <i>la firul ierbii</i>	p. 15
3. Identități asumate și negociate: în familie, în comunitate, în societate	p. 25
4. Percepția și reacția la nivel instituțional față de violența împotriva femeilor	p. 36
5. Factori care influențează violența împotriva femeilor: locație, migrație, capital, loc de muncă, mediu asociativ, religie	p. 54
Concluzii	p. 57
Recomandări	p. 65
Bibliografie	p. 68
Anexe	p. 74

INTRODUCERE

Raportul de față prezintă o perspectivă asupra situației din județul Giurgiu, și în special din municipiul Giurgiu, cu privire la violența împotriva femeilor. Violența de gen privește toate formele de violență suferite de femei pentru că sunt femei, dar include forme de violență împotriva fetelor și a băieților și împotriva persoanelor LGBTQIA. Violența împotriva femeilor este o consecință a sistemului social patriarhal care stabilește relațiile de putere între femei și bărbați și care, împreună cu celelalte sisteme ierarhice (d.ex. capitalism, rasism) justifică, normalizează și invizibilizează violența asupra femeilor. În text am ales să păstrez expresia „violență împotriva femeilor” pentru a fi în concordanță cu întregul proiect *Phenja: violența nu are culoare*, dar voi folosi interșanjabil termenul de „violență de gen” referindu-mă la violența împotriva femeilor și fetelor.

Am urmărit de-a lungul studiului să ilustrez diferitele moduri în care violența împotriva femeilor este definită, fie de către persoanele intervievate, fie de către persoanele care lucrează în instituțiile publice sau în alte organizații private și care, prin natura muncii lor, intră în contact direct cu fenomenul violenței împotriva femeilor și cu victimele acestui tip de violență. Am ales ca în cercetarea efectuată în Giurgiu discuțiile să plece de la chestionarea violenței domestice și, în special, a violenței dintre parteneri, chiar dacă există riscul de a nu părea cuprinzătoare pentru a reflecta fenomenul violenței împotriva femeilor. De aceea, pe parcursul interviurilor și grupurilor de discuții planificate am înregistrat toate instanțele în care apar forme de violență de gen exprimate sau subînțelese, dar nementionate ca atare.

În primul rând, dintre ipotezele inițiale, unele au fost infirmate, altele, confirmate, după cum voi arăta mai jos. În al doilea rând, dintre temele elaborate în raport și urmărind concluziile cercetării, reies noi idei care pot fi exploatate în viitoare cercetări la nivel macro (regional sau național), în

dezvoltarea unor politici publice adecvate care să combată violența împotriva femeilor sau într-o mai bună înțelegere a metodologiei de cercetare asupra fenomenului violenței împotriva femeilor. De asemenea, voi menționa în concluzii câteva direcții care pot fi folosite în acțiuni publice, politice sau civice.

Raportul de față se fundamentează pe cercetarea făcută în cadrul proiectului *Phenja: violența nu are culoare*, proiect care ilustrează că femeile suferă violența specifică de gen în diferite forme. În plus, cercetarea chestionează modul de implicare a statului român, prin autoritățile locale, în luarea măsurilor necesare politice și instituționale pentru a preveni și contracara fenomenul.

Raportul este structurat în cinci părți. În prima parte voi prezenta metodologia de cercetare și voi încadra raportul în ansamblul cercetărilor făcute în România despre violența împotriva femeilor și, în special, a studiilor despre violența dintre parteneri. În a doua parte voi analiza percepția și reacția femeilor față de diferite forme de violență împotriva femeilor. A treia secțiune este dedicată dimensiunii socio-politice a identității femeilor. Voi analiza elementul de identitate, specificat prin autoidentificarea persoanelor, cât și prin heteroidentificare, atunci când opiniile femeilor intervievate se referă la identitatea altor femei.¹ Voi pune accentul pe felul în care în familia biologică sau politică,² în cartier sau comunitatea formată din cunoștințe și prieteni, ori în societate sunt înțelese și negociate identitățile diverse ale femeilor. În a patra secțiune voi aborda modul de percepție și atitudinile exprimate de funcționarii publici sau de asistenții sociali privați care intră în contact cu fenomenul violenței de gen. Voi particulariza tipurile de violență de gen la care sunt supuse femeile și voi explica felul în care formele de violență sunt sau nu vizibile pentru autoritățile publice. În cea de-a cincea secțiune a raportului voi examina alți factori determinanți ai contextului violenței împotriva femeilor cum ar fi migrația, locul de muncă, locația (urban/rural),

¹ Atunci când femeile române vorbesc despre „femei române” sau femeile nerome se referă la „femei rome” numindu-le ca atare sau folosind derogativul „femei țigănci”.

² Familia biologică este familia în care fata sau femeia a crescut, compusă din părinții acesteia și rudele de gradul 1 până la 4, conform legislației românești. Familia politică este definită de familia soțului sau a partenerului intim, rudele acestuia care devin rudele prin alianță ale femeii.

religia, precum și felul în care aceste variabile sunt percepute de interviewate și cum influențează dinamica de gen relațiile din familie, comunitate³ sau cartier,⁴ în societate.

În concluziile raportului revin la analiza violenței de gen, întărită de exemplele relevante ale cercetării empirice. De asemenea, prin analiza insușiilor care oferă servicii în sprijinul victimelor violenței de gen, voi cartografia problemele sesizate de interviewați și pe cele care nu reies în mod direct din conversații, dar care rezultă pe cale de consecință din alte neajunsuri politice și instituționale. Relevante în raport vor fi direcțiile de acțiune pe care le propun în urma analizei și interpretării datelor. Astfel, mă voi axa pe dezvoltarea politicilor la nivel local, dar, mai ales, pe importanța parteneriatului dintre instituțiile statului, autoritățile locale și al treilea sector, reprezentat de asociațiile profesionale, de voluntari și de organizații non-guvernamentale.

³ „Comunitate” (echivalentul din lb. engl. *community*, lb. spa. *comunidad*) este termenul folosit în text pentru comunitatea locală sau comunitatea vecinilor. Folosind „comunitate” mă refer la rețeaua de cunoștințe, prieteni, colegi de serviciu sau relații informale și nu în sens de „comunitate etnică”. Comunitatea reprezintă aici aria relațiilor sociale stabilite într-un cartier ca zonă de conviețuire, dar și în alte arii de socializare cum ar fi colectivitatea de la locul de muncă.

⁴ „Cartierul” este definit nu ca zonă administrativă în sens strict, ci ca arie urbană de conviețuire, zona de vecinătate în care trăiesc oamenii, acolo unde se află casa, locul de muncă al persoanelor, școala copiilor sau alte servicii publice (spital, poliție) sau private. Întrucât cercetarea se desfășoară într-un cartier din orașul Giurgiu, „cartierul” în textul de față se referă la femeile care trăiesc în aceeași zonă urbană, interacționează la școala publică, ca angajate sau prin intermediul copiilor proprii, ori la spital.

1. ÎNCADRAREA TEORETICĂ ȘI METODOLOGIA DE CERCETARE

O vastă bibliografie adresată violenței împotriva femeilor stă la îndemâna politicienilor și a activiștilor pentru a dezvolta acțiuni sau politici de prevenire și combatere a fenomenului (Yodanis 2004, Ortiz-Barreda 2011, FRA 2014). Pentru cercetătorii care vor să detalieze aspecte ale violenței de gen sau care se îndreaptă spre o anumită arie de cercetare din științele sociale (Bahun-Radunović și Rajan 2008) sau umaniste (Ștefan *et al.* 2014, Corcea 2015), literatura de specialitate instituie terminologia și teoriile despre fenomenul violenței împotriva femeilor.

Dintre toate formele de violență împotriva femeilor, violența de gen dintre parteneri⁵ a primit o atenție deosebită (Kaya and Cook 2010, Krivisto *et al.* 2011, Beydoun *et al.* 2012, Anderson 2013), mai ales în studiile făcute în țările din estul Europei (Roman 2001, Serbănescu 2005, Avdeyeva 2007). În cazul României, studiile referitoare la violența domestică făcute în anii 2000 (Rădulescu 2001, 2010; Centrul de Resurse Juridice 2003, CPE 2003, Irimescu 2005, USAID 2007, ANPF 2007) sunt în prezent susținute de cercetări aprofundate despre violența în relația de cuplu (Rujoiu 2010, Bonea 2012, Adorjani 2012, CBS-AXA 2014), care iau în seamă analiza intersecțională (Oprea 2004, Bițu și Morteau 2009, Braga 2014, Rada 2014) și care pun accentul, printre altele, pe consecințele medicale (Popa 2009, Hostiuc *et al.* 2011) sau socio-legale (Liiceanu *et al.* 2004, Vrasti, Bogeanu 2012).

La ora actuală, în România, activează rețeaua VIF—Rețeaua pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor,⁶ care pune la dispoziția publicului pe website-ul propriu câteva studii și cercetări, cât și mărturiile ale victimelor și soluții pentru intervenții politice.

⁵ *Intimate partner violence* (în lb. engleză).

⁶ <http://violentaimpotrivafemeilor.ro>

Pentru interpretarea datelor cercetării de față, voi apela în mod special la studiile care ating dilema „comunităților”, care problematizează răspunsurile victimizatoare sau, dimpotrivă, atitudinile defăimătoare pe care unii le au la adresa femeilor victime ale violenței de gen (Pennington-Zoellner 2009, Pinchevsky and Wright 2012, Overstreet 2013).

Din punctul de vedere al politicilor românești funcționează, la momentul actual, „Strategia Națională de Prevenire și Combateră a Violenței în Familie” pentru perioada 2013 – 2018 și „Planul de acțiune pentru implementarea Strategiei Naționale de Prevenire și Combateră a Violenței în Familie” pentru perioada 2013 – 2017.

Legislația privitoare la violența în familie,⁷ din care eventual se poate interpreta că face parte și violența domestică, se fundamentează pe legi care nu privesc explicit violența împotriva femeilor. Din păcate, legislația prezentă nu abordează direct violența domestică și nici violența împotriva femeilor, iar violența în familie include, fără discernământ, orice formă de violență petrecută între rude (de ex. părinți-copii, frați, cumnați etc.). Astfel atât datele obținute oficial din teren, de la instituțiile publice, cât și analizele care au la bază legislația existentă nu sunt concludente pentru evaluarea formelor de violență împotriva femeilor.

Clarificările metodologice sunt necesare pentru a explica impactul pe care rezultatele cercetării îl pot avea asupra întregului proiect. În această secțiune voi preciza în primul rând metodologia folosită, apoi alegerea făcută în delimitarea ariei de cercetare - subiectul și grupul țintă analizate. Asum faptul că s-au făcut multe studii și analize teoretice în România privind violența împotriva

⁷ Legea 217 din 22 mai 2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie; HG 1624 din 23 decembrie 2003 privind organizarea și funcționarea Agenției Naționale pentru Protecția Familiei; HG 686 din 12 iulie 2005 pentru aprobarea Strategiei naționale în domeniul prevenirii și combaterii fenomenului violenței în familie; HG 197 din 9 februarie 2006 privind aprobarea programelor de interes național în domeniul protecției drepturilor persoanelor cu handicap, precum și în domeniul asistenței sociale a persoanelor vârstnice, persoanelor fără adăpost și persoanelor victime ale violenței în familie și a finanțării acestor programe, cu modificările și completările ulterioare; Ordinul ministrului muncii, familiei și protecției sociale 383/2004 privind aprobarea standardelor de calitate pentru serviciile sociale din domeniul protecției victimelor violenței în familie; Ordinul 384 din 12 iulie 2004 pentru aprobarea Procedurii de conclucrare în prevenirea și monitorizarea cazurilor de violență în familie; Ordinul 385 din 21 iulie 2004 privind aprobarea Instrucțiunilor de organizare și funcționare a unităților pentru prevenirea și combaterea violenței în familie; Legea 396 din 30 octombrie 2006 privind acordarea unui sprijin financiar la constituirea familiei; Legea 25 din 2012 (Legea 217 din 2003 revizuită) privind prevenirea și combaterea violenței în familie.

femeilor, dar mai puține sau deloc cercetări etnografice de acest tip. Pentru ușurința parcurgerii textului, voi explica terminologia în notele de subsol (vezi mai sus).

METODOLOGIE

Metodologia folosită se bazează pe datele culese prin instrumentele de cercetare calitativă: 24 de interviuri complexe semi-structurate și două grupuri planificate de discuții, unul cu femei rome și nerome și unul cu angajați/te în instituțiile publice sau private care gestionează cazuri de violență domestică. În fapt, cercetarea de teren s-a desfășurat în perioada iunie – august 2015 în municipiul Giurgiu, când am petrecut 14 zile luând interviuri sau având discuții și întâlniri informale cu femeile victime ale violenței partenerului sau martore ale violenței de cuplu. Pentru a întâmpina varietatea răspunsurilor și pentru a descoperi aspecte ale felului în care se comunică și se înțelege violența asupra femeilor, am folosit:

- ¥ - două grupuri planificate de discuții, cu femei rome și nerome care locuiesc în același cartier, cu funcționarele din cadrul serviciului de asistență socială din Giurgiu (direcția care deservește tot județul)
- ¥ - 12 interviuri cu femei rome, victime ale violenței de gen;
- ¥ - 12 interviuri cu femei nerome, victime ale violenței de gen;
- ¥ - 6 interviuri cu funcționari publici și asistenți sociali.

Am folosit un chestionar ca bază a interviurilor, însă am lăsat să curgă liber discuția, punând întrebări punctuale. Am apelat la metoda povestirii vieții pentru a da posibilitatea interviuatei să-și exprime propriile păreri, dar și să povestească fapte fără o analiză prealabilă sau un filtru emoțional. În cadrul interviurilor am urmărit câteva idei structurale, revenind deseori la aceeași întrebare ca strategie metodologică. Chestionarele folosite sunt anexate la finalul raportului.

Spre deosebire de proiectul *Phenja: violența nu are culoare*, am decis restrângerea spectrului violenței împotriva femeilor la violența între parteneri.⁸ Fără să exclud chestionarea altor forme de violență asupra femeilor, am delimitat întrebările șablon pentru o mai bună structurare și putere de comparație, însă am consemnat ori de câte ori au apărut în discuție alte forme de violență precum violul, violul marital, hărțuirea stradală, hărțuirea sexuală, hărțuirea la locul de muncă, conștientizată sau nu de către intervievate sau intervieuți. Astfel, întrebările s-au concentrat pe violența suferită de femei și fete, în special din partea partenerului, manifestată ca violență fizică, emoțională, psihologică sau economică. Rezultatele finale includ analiza și a altor forme de violență împotriva femeilor, așa cum transpar ele din interviuri și conversații.

În aceeași ordine de idei, pentru primul grup țintă al femeilor victime ale violenței dintre parteneri am determinat două variabile dependente: etnia și starea formală sau informală a parteneriatului (dacă femeia e separată sau nu de partenerul violent)⁹. În primul rând, pentru criteriul etnic al femeilor victime ale violenței am luat în considerare distincția generalizantă „femei rome” și „femei nerome”, cu avantajele și dezavantajele ei. Pe de o parte, studiul apelează la o cunoaștere a ceea ce este identitatea romă care poate fi evazivă, omogenizând distincțiile dintre diferitele grupuri de romi sau ascunzând stigma rasistă care ar apărea în cazul denominației „țigan”¹⁰.

⁸ Violența de gen este violența împotriva femeilor și fetelor și se manifestă sub diverse forme în societate, fie ca violență în cadrul familiei (înțelesă de legislația românească limitativ, dar care nu include explicit violul marital), violență între parteneri, viol, hărțuire stradală, hărțuire sexuală. Violența domestică este o specie a violenței de gen și se referă la „toate actele de violență apărute într-o relație de tip familial între rude de sânge, rude prin alianță, soți sau concubini” (Dragomir și Miroiu, 2002). Violența dintre parteneri privește strict violența dintre două persoane care se află într-o relație conugală, formală sau nu, prezentă sau trecută. Cu predilecție acest tip de violență se manifestă prin violența exercitată de bărbat asupra partenerei sale, având diverse valențe: abuz fizic, sexual, psihologic, emoțional, economic. Important de subliniat este că violența dintre parteneri, ca și mai larg violența domestică, sunt forme de violență prezente în societate, pe care societatea le legitimează sau le condamnă prin existența sau inexistența mecanismelor de reglementare formale: politici, legislație, norme punitive, și prin intervenția informală.

⁹ Folosesc în raportul de față termenul „partener” referindu-mă la soțul, concubinul sau iubitul femeii, considerând un concept larg care nu implică decât în mod particular legalizarea relației sub forma căsătoriei sau a concubinajului formal.

¹⁰ Vezi clarificări terminologice „rom” vs. „țigan” în Woodcock (2007, 2008), Matras (2004). „Rom” este un termen endonim, existent în limba romani, care reflectă o numire aleasă de cei care se auto-identifică ca aparținând etniei rome; este declarat oficial prima dată de World Romani Congress în Londra 1971 drept termenul corect politic pentru desemnarea etniei. „Țigan” este un termen exonim, denumire impusă din exteriorul etniei, neexistând echivalent în limba romani; cuvântul vine din greacă („a-tingainoi”) și înseamnă „de

Totuși, de câte ori intervievații au folosit termenii indistinct sau făcând o remarcă suplimentară când îi folosesc, am optat pentru redarea în text a termenilor peiorativi derivați din „țigan” pentru expunerea contextului și evaluarea atitudinilor rasiste ca forme suplimentare de violență împotriva femeilor. Pe de altă parte, distincția „femei rome” – „femei nerome” are avantajul de a simplifica și angaja persoana interviuată în spațiul diferenței identitare care presupune reflecția sau nu asupra stereotipurilor și prejudecăților. În mod specific, am preferat formularea „femei nerome” în loc de „femei române”, care ar susține rasismul implicit al termenului — prejudecata că femeile rome nu ar fi române. De asemenea, nu am folosit nici formularea „femei majoritare” care ar face abstracție de diversitatea etnică a femeilor care nu sunt rome — așa exclude faptul că interviuez femei care pot fi ungueroaice, tătăroaice etc. sau, și mai problematic, în cercetare așa asuma că orice femeie care nu e romă e, automat, majoritară, prin urmare are o perspectivă majoritară. După cum vom vedea, faptul că femeile nerome își atribuie o perspectivă majoritară devine relevant pe parcursul expunerii cercetării, dar nu am asumat această identitate în metodologia de cercetare. În al doilea rând, am analizat statutul relației pe care femeia victimă a violenței o are cu partenerul/soțul violent în cele două ipostaze, dacă este separată sau dacă este încă implicată în relația respectivă, fiind vorba de o separare secvențială, parțială sau absentă. Analizând relația dintre parteneri, relație formalizată sau nu, am urmărit să identific în ce măsură femeile pot vorbi cu persoane terțe despre situația conflictuală în timpul relației violente, cât și felul în care vorbesc despre violența suferită după ce relația încetează. Totodată, am fost interesată de felul în care explică femeile care au trăit experiența violenței situația altor femei, aflate într-o relație partenerială abuzivă. Pentru analiza violenței dintre parteneri în grupele stabilite, am luat în considerare și alte variabile independente: vârsta, statutul social și starea materială comunicate de interviuate, dacă au sau nu copii și ce vârste au copiii, experiența migrației, locul în care trăiesc (oraș de graniță, mediul urban/rural, cartier, comunitate).

neatins”; în limba română, deși folosit în mod special ca o categorie socială, înțelesul rasist al termenului este cimentat odată cu construcția statului național român și a identității naționale românești.

Am identificat al doilea grup țintă drept persoanele care, conform fișei postului din instituția publică sau a propriei declarații referitoare la serviciile pe care le prestează, intră în contact direct cu victime ale violenței domestice. Astfel, am apelat la instituțiile de protecție socială, poliție, sistem de sănătate atât de la nivel local, primărie, cât și la nivel regional. În diversele întâlniri am reușit cartografierea sistemului de protecție socială și a situațiilor în care angajații acestor instituții intră în contact cu victimele violenței împotriva femeilor. Din partea serviciului de sănătate publică există normative care obligă angajații (doctori/ițe, asistenți/te medicali/e) să intre în contact cu serviciul de asistență socială și să ceară sprijinul profesioniștilor asistenți sociali și psihologi. Poliția de proximitate, aflată în subordinea poliției municipale, prin agenții săi, este fie informată, fie trebuie să se sesizeze din oficiu în cazurile de violență în familie. După cum vom vedea, în lipsa unei înțelegeri adecvate a normelor de procedură și a legislației, cât și a deficiențelor legislative, nu există niciun caz de „sesizare din oficiu”. De asemenea, există servicii private, asociații non-guvernamentale sau servicii ale bisericii, oferite victimelor violenței domestice, iar persoanele care oferă aceste servicii au fost cuprinse în grupul țintă doi.

Astfel circumscrisă, tema violenței din partea partenerului și definirea grupurilor țintă – ipotezele de la care am plecat – privesc, în primul rând, violența suferită de femeile rome și nerome, în funcție de cât de mult se destăinuie/vorbesc cu terțe persoane din familie, rețea de cunoștințe/persoane din cartier sau cu autoritățile publice. Am urmărit să verific presupuzițiile că femeile rome nu discută de experiențele violenței, de teamă ca situația lor să nu se agraveze și că femeile nerome apelează la terțe persoane sau autorități, având o mai mare încredere în intervenția lor în soluționarea problemei în acest fel. În al doilea rând, am evaluat în ce măsură dezvăluirea stării de violență din partea partenerului față de terțe persoane din familie, rețea de cunoștințe/persoane din cartier sau față de autoritățile publice crește sau scade șansele ca femeile, rome și nerome, să iasă din situația de violență. În al treilea rând, am chestionat autoritățile publice și am analizat măsura în care personalul este informat despre violența domestică. În mod specific, cu cât sunt mai informate persoanele care lucrează pentru prevenirea și combaterea violenței în familie, cu atât mai mult pot să ofere sprijin instituțional femeilor victime.

Datele culese din teren au urmărit să evidențieze, pe de o parte, percepția la nivel personal a victimelor sau a martorilor față de violența împotriva femeilor, iar pe de altă parte felul în care personalul din instituțiile publice înregistrează sau nu, acționează sau reacționează la diferitele forme de violență împotriva femeilor. Am urmărit prin cercetarea etnografică să surprind acele aspecte ale intersecționalității dimensiunii de gen și a identității etnice, specificând mereu introducerea altor variabile.

Față de datele culese cu metode cantitative, cercetarea calitativă are avantajul că revelează pluri-dimensiunea violenței împotriva femeilor, ilustrând felul în care violența afectează toate aspectele vieții, deopotrivă arată și alți factori, nebănuți inițial, care apar ca determinanți și influențează felul în care femeile percep și reacționează la violența suferită. Acești factori modifică mediul în care femeile trăiesc și în care sunt supuse violenței specifice de gen, iar pentru analiza violenței împotriva femeilor sunt importanți în a indica și limitele cercetării. Dezavantajul cercetării calitative este că nu poate să se constituie într-o realitate aplicabilă oricărui alt loc sau moment, ci prezintă contextul violenței împotriva femeilor punând accentul pe intersecția dintre răspunsuri și indicând locurile unde răspunsurile sunt divergente, cu scopul de a înțelege asemănările și deosebirile dintre opiniile și realitățile în care trăiesc persoanele intervievate. Totodată, datele obținute sunt analizate în cadrul dat de legislația și politicile adresate violenței împotriva femeilor, a altor cercetări efectuate și a diferitelor programe desfășurate de societatea civilă sau de alți actori non-guvernamentali. Mai mult, pentru o analiză temeinică am obiectivat coordonatele care privesc circumstanțele cercetării, inclusiv identitatea percepută a cercetătoarei, care asumă o anumită perspectivă a posibilităților de răspuns din partea interlocutorilor.

Ipoteza centrală problematizează felul în care violența domestică și, în special, violența din partea partenerului, este distribuită în funcție de etnie, evaluând faptele de violență împotriva femeilor rome și nerome. Interpretarea cercetării va ilustra felul cum violența de gen este răspândită uniform între femeile rome și nerome într-o societate unde etnicitatea este mixtă. Pe de o parte, toate femeile rome și nerome intervievate sunt conștiente de existența fenomenului violenței domestice, fie că îl trăiseră ele însele, fie că auziseră sau fuseseră martore la fapte de violență împotriva femeilor. Pe de altă parte, reprezentanții instituțiilor susțin că nu există diferențe între

femei rome și nerome din punctul de vedere al înregistrării datelor, deși, cum voi arăta, nu există date colectate despre violența domestică și, cu atât mai puțin, specificarea etniei. Mai mult, părerile personale ale funcționarilor publici întăresc faptul că serviciile publice tratează femeile victime indiferent de etnia lor. Formularea concluziilor va evidenția felul cum reușesc serviciile publice să adopte anumite atitudini și care sunt consecințele lor.

Urmărind liniile generale ale proiectului *Phenja: violența nu are culoare*, una dintre țintele cercetării a fost să observ în ce măsură femeile se raportează unele la altele în funcție de violența trăită, de etnie, de clasă socială. Am încercat să descopăr prin interviuri care este percepția femeilor despre ele însele ca femei în societate și cum se contruiește imaginea despre alte femei în funcție de identitatea lor etnică, de clasă, asumată sau nu. Astfel, mi-am propus să examinez măsura în care și în cel fel solidaritatea devine un liant între femei față de violența suferită de femei din partea partenerilor.

Interviurile s-au bazat pe întrebările menționate în chestionare (Anexele I și II). Pentru a păstra anonimatul persoanelor intervievate din grupul țintă 1, am urmărit codificarea: W.x. – femeie neromă, W.q. – femeie romă după autoidentificare, adăugând vârsta intervievatei. Numele redactate sunt fictive și folosesc la personalizarea femeilor intervievate și la păstrarea identității lor atunci când preiau, în mai multe locuri, declarațiile acestora. Întrucât nu toate interviurile au fost înregistrate, majoritatea fiind cuprinse în note de teren, citarea este doar uneori *verbatim*.

2. VIOLENȚA ÎMPOTRIVA FEMEILOR: O ENIGMĂ LA FIRUL IERBII

Violența asupra femeilor este o temă abordată la nivel politic prin diversele convenții internaționale la care România este semnatară – Convenția pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (CEDAW, 1993),¹¹ Platforma de Acțiune de la Beijing (Beijing Platform for Action, 1995),¹² Convenția de la Istanbul¹³ – și prin implementarea legislației domestice aferente,¹⁴ dar rămâne în spațiul public românesc puțin conștientizată.

În mass-media și prin alte canale de comunicare sunt popularizate fapte de violență împotriva femeilor cum ar fi violul și violența domestică cu consecințe fatale. Chiar și așa, rămâne nediscutată violența împotriva femeilor ca violență specifică de gen care ar explica cum aceste tipuri de agresiune sunt generate de dezechilibrul și de conflictul social structural. Multe dintre conceptele folosite în studiile despre femei și în analizele feministe pentru descifrarea violenței împotriva femeilor sunt puțin înțelese la nivelul limbajului comun și în comunicarea cotidiană în România. Spre deosebire de dezvoltarea, în ultimele două decade, a interesului față de violența împotriva femeilor și bogăția publicațiilor academice¹⁵ și de popularizare privitoare la temă, cele mai multe nu ajung să fie traduse în limba română, iar termenii vehiculați sunt în cel mai fericit caz împrumutați fără consistența dată de reflecția critică și fără mediatizarea necesară. Mai mult,

¹¹ Textul complet al Convenției poate fi accesat în engleză la URL: <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm>

¹² Textul complet al Declarației și platformei de acțiune poate fi accesat la URL: <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/>

¹³ Convenția de la Istanbul prevede angajamentul statului în combaterea violenței asupra femeilor prin măsuri legislative, alocare bugetară și politici implementate la nivel național. Convenția a fost ratificată de Parlamentul Român în noiembrie 2015.

¹⁴ Vezi nota 6 de mai sus.

¹⁵ Vezi spre exemplu *Violence against women: An International and Interdisciplinary Journal* care publică din 1995 sau *Journal of Interpersonal Violence*. O succintă prezentare a literaturii despre violența împotriva femeilor din perspectivă istorică o face Htun și Weldon (2012), iar Alhabib et al. (2010) structurează și interpretează o bază de date la nivel mondial a publicațiilor în limba engleză despre violența domestică.

metodologia de cercetare feministă despre violența împotriva femeilor (Olesen 2011, Skinner *et al.* 2013, Hesse-Biber 2013) — care presupune asumarea unei înțelegeri politice a violenței împotriva femeilor și urmărirea cu metode adecvate de cercetare calitativă a fenomenului — este neasumată în spațiul românesc, chiar atunci când sunt făcute studii asupra violenței de gen.

Desigur, mediatizarea și problematizarea în spațiul public românesc a violenței politice și structurale împotriva femeilor nu trebuie să urmărească niște linii prestabilite, un patern anume de interpretare a fenomenului, sau de acțiune în prevenirea și combaterea lui. Prezența unor studii, dar mai ales ferența criticilor față de nedezvoltarea politicilor românești în privința violenței împotriva femeilor arată totuși că realitatea socială este în schimbare. Eforturile activismului pentru drepturile femeilor și lupta împotriva violenței de gen prin mijloace mediatice, civice și politice duc la transformări politice și legislative. Față de limbajul vehiculat în spațiul public și politic, în cercetarea realizată am urmărit evaluarea nivelului de percepție al femeilor, fie cele care trăiesc violența partenerului, fie al celor martore, și cum își explică ele persistența violenței.

În secțiunile următoare voi încerca să surprind felul în care persistă această discrepanță între terminologia despre violența de gen și înțelegerea sau conștientizarea formelor de violență împotriva femeilor pe care termenii le exprimă. Pe de o parte, observăm vehicularea în spațiul public, politic sau academic a unor termeni ca mobbing, bullying, hărțuire stradală, viol marital și absența totală a lor din limbajul femeilor care suferă asemenea abuzuri. Pe de altă parte, constatăm că femeile înțeleg când sunt supuse agresiunilor tocmai pentru că sunt femei, dar în același timp nu conștientizează specificitatea violenței suferite.

PERCEPȚIA FEMEILOR FAȚĂ DE FORMELE DE VIOLENȚĂ ÎMPOTRIVA FEMEILOR

Percepția generală a femeilor supuse violenței din partea partenerilor se limitează de cele mai multe ori la violența fizică sau verbală, care nu include violența sexuală. Diverse alte forme de violență împotriva femeilor și fetelor, cum ar fi violența psihologică, economică, violența emoțională și sexuală, sunt de cele mai multe ori minimizezate când nu sunt pur și simplu ignorate. În general, violența împotriva copiilor (fete și băieți) este tolerată, și niciodată percepută în

dimensiunea de gen — obligațiile pe care le au fetele diferit de băieți, constrângerile la care sunt supuși copiii în mod diferit dacă sunt băieți sau fete.

În mod specific, în timpul discuțiilor cu femeile victime ale violenței partenerilor, toate vroiau să precizeze că sunt sau au fost mult mai afectate de violența verbală decât de cea fizică. Fie că erau în situația în care le trăiseră pe amândouă, fie suferiseră doar violență verbală, femeile nu definesc violența verbală a partenerului ca violență domestică, ci mai degrabă încearcă să arate că sunt mai afectate de agresiunea verbală: „violența verbală e mai dureroasă” (Violeta q. 30 de ani), sau „prefer o palmă decât să zică cuvinte urâte” (Salomeea q. 60 de ani). Totuși femeile cred că violența verbală nu s-ar încadra exact categoriei de violență domestică. Suferința femeilor față de violența verbală se explică și prin faptul că nu văd nici o posibilitate de a lua vreo măsură împotriva ei.

De cele mai multe ori, interviuatele echivalează violența împotriva femeilor cu bătaia primită de femei de la partener. Implicațiile pe care le au diversele forme de violență, felul în care femeile suferă sau nu de pe urma abuzurilor în familia biologică sau în familia nou creată intră în categorii diferite, astfel crescând șansele ca una sau alta dintre forme să fie acceptată sau tolerată: „una e să dea un părinte, alta un soț” (Olga x., 35 ani). Totuși, multe dintre femeile interviuate fac legătura dintre violența suferită în familia biologică, din partea părinților și în special de la tată, cu ceea ce suferă alături de partener. Faptul că au suferit violența din partea părinților sau au fost martore la violența de cuplu — atunci când tatăl o agresa pe mamă — le predispune pe femei să trăiască violența din partea partenerului.

În observarea atitudinilor femeilor victime ale violenței față de alte femei care trec prin situații de violență, ipoteza inițială a fost infirmată de cercetare. Premisa de la care am plecat a fost că femeile victime ale abuzurilor nu vor fi cele care să condamne ale femei victime, însă în urma interviurilor situația s-a dovedit contrară așteptărilor. Una dintre femeile care suferise mai multe episoade de violență din partea partenerului dezprobă pedeapsa primită de soțul ei care a întreținut relații sexuale cu o minoră, explicând acuzator atitudinea fetei: „Ei, n-a vrut! [Ea] era pe interes. L-a pârât că a violat-o, ca să-l strângă cu ușa... [și el] a luat pușcărie pe degeaba, doi ani. Vezi tu, ea avea 13 ani și [el] a intrat la minore.” (Iustina x. 30 ani)

O altă femeie explică situația fiului ei, aflat în străinătate, care a scăpat de o condamnare de viol și corupere de minore:

„Ea era așa mereu cu țâțele, să le vadă, și se ținea după el. Iar prietenii lui îi spuneau: uite-o mă pe asta ce bună e, ce bulane are. Nu fi fraier... Și normal, că el e bărbat. Ce, e orb? Păi, nu!... Dup-aia a împins-o mă-sa să facă plângere să zică că e viol. Că ea era minoră. Dar fata a recunoscut după și și-a retras plângerea.” (Ileana q. 60 ani)

Din interviuri reiese că femeile victime ale violenței se raportează diferit la violența suferită de alte femei. Uneori vor fi solidare cu femeile care suferă violența din partea bărbaților, mai ales când e vorba de violență fizică. Alteori, când e vorba de violență sexuală, vor lua mai degrabă partea bărbaților. Mai mult, când alți parametri intră în ecuație, cum ar fi relația mamă-fiu, starea materială a familiei, statutul social sau interesele mai largi ale comunității, femeile tind să nege sau să minimizeze abuzul și violența exercitate de bărbați.

În general, indiferent de cadrul familial, sau discutând public situația de violență pe care o suferă sau a suferit-o o femeie, tendința interviuatelor este mai degrabă de a atribui o vină femeii victime.

„AM GREȘIT!...” INTERNALIZAREA VINEI ȘI CONDAMNAREA PUBLICĂ A VIOLENȚEI ÎMPOTRIVA FEMEILOR

Vina este asumată cu totul de femei, printr-un mecanism de auto-învinuire: „am greșit” devine modul în care se justifică faptul că a purtat o fustă prea scurtă, că s-a dus la o întâlnire cu un bărbat, că a fost de acord cu întreținerea unei relații sexuale sau cu decizia părinților de a se căsători la o vârstă la care nu are vârsta psihologică sau legală să consimtă actul sexual (13 sau 14 ani). Interviurile dezvăluie cum femeile suferă multiple forme de violență și violență sexuală în mod particular. Printre acestea, cele mai întâlnite forme de violență pe care femeile nu le percep ca fiind forme de violență sunt: violul, violul marital, hărțuirea sexuală, hărțuirea stradală,

mobbing-ul. Deși nu sunt exprimate în acești termeni, toate aceste forme de violență apar în discuțiile purtate cu femeile.

Spre exemplu, majoritatea femeilor au povestit momente în care partenerul/soțul „își face treaba de bărbat” fără ca ea să dorească în vreun fel relația sexuală, din diverse motive (neplăcere sexuală, probleme de sănătate, lipsa unui suport emoțional etc.). Violul nu este conștientizat sau judecat ca atare, mai ales dacă agresorul devine ulterior soțul sau partenerul „oficial” al victimei. Cum voi arăta mai încolo,¹⁶ violul conjugal este cea mai străină formă de violență împotriva femeilor, atât în spațiul public cât și privat. Toate intervievatele au spus că nici nu s-ar gândi că actul sexual neconsimțit cu partenerul ei poate fi reclamat ca violență. Sandra povestește experiența ei de violență suferită în partea partenerului, o istorie de violență constantă, agravată de-a lungul celor 10 ani de cuplu, detaliind chiar începutul relației cu cel care avea să îi devină soț și tatăl copiilor ei:

„Înainte de bac cu două săptămâni am fugit cu el. Mă curta de ceva vreme, dar eu făceam mișto de el. (Și atunci) m-a dus acasă la maică-sa și s-a culcat cu mine. Imediat. Asta urmărea. Pe mine m-a bufnit plânsul, de cum mă simțeam, de durere. Atunci el a început să mă bată și mi-a zis ‘Să vezi, îți dau un omor de n-o să-l uiți toată viața’. Și așa a fost, a avut dreptate, uite, omorul de mi l-a dat, nu l-am uitat nici acum.” (Sandra q. 38 ani)

La întrebarea mea dacă ea crede că ceea ce i s-a întâmplat a fost un viol, a rămas pe gânduri, însă a găsit o comparație cu o altă situație, suferită alături de partenerul ei, în care violența sexuală i se părea mai explicită. În plus, majoritatea femeilor intervievate, rome sau nerome, au afirmat faptul că nu au existat situații în care ele să fi inițiat actul sexual, și că depinde întru-totul de dorința bărbatului, ele putând uneori să refuze contactul.

¹⁶ În capitolul despre voi discuta legea violului unde inițial a fost încadrat violul marital atunci când a fost scris în codul penal. Ulterior, legea a fost modificată fără a se mai consemna starea agravantă a relației de viol față de soție.

Hărțuirea sexuală în cadrul familiei, în cercul de cunoștințe sau în cartier este de cele mai multe ori reglementată de normele comune, de cele mai multe ori femeia fiind stigmatizată pentru că se presupune că ea tentează, că nu se conformează exigențelor vestimentare, orare sau altor cutume sau i se pune la îndoială virginitatea. Începând cu proprii părinți, până la obișnuitele cazuri de hărțuire sexuală dintre vecini, actele de intimidare, opresiune și violență fizică reies din toate istoriile mărturisite. În ceea ce privește hărțuirea sexuală, ea este privită ca o cursă căreia femeile trebuie să îi facă față în permanență. Realitatea hărțuirii le pune în defensivă, fiind mereu alerte la felul în care comunică, se îmbracă, stau în preajma bărbaților, intră în vorbă cu bărbați. Deseori hărțuirea sexuală se petrece între cunoscuți, între vecini, între rude.

„A venit vecinul într-o seară peste mine. Era beat. I-am spus, du-te, omule, că ai nevastă. Și mi-a tras un pumn. Degeaba. Așa sunt bărbații, văd o femeie singură, încearcă.” (Magda x. 54 ani)

În cazul hărțuirii stradale, toate femeile s-au declarat convinse că nu există nimic care poate fi făcut. Realitatea în care socializează femeile, deopotrivă rome și nerome, le obișnuiește să tolereze și să accepte hărțuirea stradală fără măcar să își pună problema că există norme sociale care reglementează, favorizând, această practică agresivă. Una dintre femei, funcționară în sistemul public, mi-a spus că toată lumea știe că nu există nici o posibilitate de a reclama așa ceva.

„Da, mi s-a întâmplat de atâtea ori, pe stradă, să mă fluiere, să zică lucruri, ba chiar să mă atingă aici, aici... pe unele părți ale corpului. Dar cui să reclami și ce? Trebuie să aduci martori, să dovedești că e real ce spui, iar polițistul îți cere să depui o declarație, să completezi o reclamație, tot tu să dovedești cele întâmplate... Și apoi, ăla care a făcut asta e departe dus. Mai bine te lași păgubașă.” (Tania x. 35 ani)

Singura violență împotriva femeilor recunoscută în general ca problemă este violul. Deși situațiile în care prezumția existenței violului nu lipsesc, fiind cunoscute cazuri în care fete de 12-13 ani trec prin avort sau fete care ajung pentru un timp în centrul de asistență socială, totuși poliția nu are înregistrate cazuri de viol, iar mărturiile din partea angajatelor în sistemul de protecție socială sunt

confuze când sunt întrebate dacă știu că există femei sau fete victime ale violului. Cele mai comune și cunoscute sunt situațiile în care o femeie e „luată cu japca” sau în care „a fost batjocorită” de mai mulți bărbați, adică atunci când este vorba de un viol în grup. Violul ca agresiune sexuală explicită este puțin conștientizat, motivele variind. Datorită unei conceptualizări ambigue a ceea ce înseamnă puterea de decizie a femeii față de actul sexual, singura violență sexuală conștientizată și denunțată de societate, comunitate sau familie este violul la care participă un grup de bărbați și când femeia este bătută tare, încât urmele să fie vizibile. În general, violul este trecut cu vederea de societate și este bagatelizat de autorități, care susțin că deseori victimele își schimbă declarațiile, deci nu trebuie luate în serios „din prima”. În cele mai multe cazuri, victima este blamată atât de autorități cât și de societate în ansamblu.

Ca și în cazul violenței dintre parteneri, în cazul violenței de altă natură, cum ar fi violența față de mamă sau din partea părinților, violența suferită din partea terților, femeile tind să își asume vina pentru actul de violență. Deși de cele mai multe ori femeile victime ale violenței sunt conștiente de complexitatea situației și dau vina pe alcool, lipsa banilor sau a educației, totuși asumarea vinei la nivel personal nu a lipsit din nici unul dintre interviuri.

În puține cazuri, atât auto-reflecția, cât și dezbateră în spațiul mai larg al familiei (biologice sau politice) sau rețelei de cunoștințe și prieteni (comunitatea) reușesc să facă legătura cu instituțiile statului, cu legislația în vigoare sau să apeleze la serviciile de protecție și reglementare existente: adăposturi, avocați, judecători, asistenți sociali, polițiști, personal medical, servicii medico-legale. Dacă este evident faptul că la nivel individual femeile supuse violenței, deși informate, preferă să nu apeleze la serviciile disponibile, la nivelul comunității și societății analiza cuprinde alte valori și altă metodologie. Despre atitudinea instituțiilor statului, prin autoritățile centrale sau locale, voi discuta în secțiunea cinci.

Concludent, înțelegerea violenței împotriva femeilor capătă întâi dimensiunea simbolică a internalizării rolului de gen care ar presupune tolerarea violenței exercitate asupra propriei persoane, și apoi felul în care, la nivelul familiei și societății, sunt dezbătute și reglementate înțelegerea a ceea ce înseamnă și cum se combate violența față de femei. Femeile nu decid dacă să fie agresate și nici gradul de vinovăție pe care trebuie să-l resimtă. Cutumele sociale variază, dar

în funcție de un complex de factori sociali, psihologici, culturali și personali, femeia victimă a violenței partenerului internalizează vina ca participantă la actul de violență (Beck et al. 2011, Lawrence și Taft 2013, Ramon 2015).

LIMITELE MATERIALE ȘI SIMBOLICE PENTRU FEMEILE SUPUSE VIOLENȚEI PARTENERULUI

Toate femeile participante la discuțiile planificate de grup trăiseră experiența violenței domestice în mod direct, iar unele sunt martore directe la violența domestică dintre părinți, rude, prieteni. Aici și în timpul interviurilor, cele mai întâlnite afirmații ale femeilor victime ale violenței domestice sunt: „**ce va spune lumea?**” și „**unde să mă duc?**”. Pornind de la aceste două întrebări retorice ale femeilor, voi analiza cele două axe determinante în viața femeilor care ajung victime ale violenței: moral-politică și economică.

În analiza făcută în municipiul Giurgiu violența împotriva femeilor este percepută ca o subcategorie a violenței în general și nu este sancționată în mod specific nici de autorități, nici de comunitate, indiferent de cum este definită ea. Unele femei caută suportul familiei, altele nu, și niciuna dintre respondente nu a apelat la sprijinul autorităților. Familia și comunitatea au cea mai mare cădere în a reglementa, sprijini sau condamna o relație violentă dintre parteneri. Familia extinsă, biologică sau politică, acționează atât ca opresor – încurajând femeia să accepte și să tolereze violența sub diverse motive, cât și ca salvator — oferindu-i sprijin de urgență, încercând diverse metode de negociere cu sau fără coerciție față de partenerul agresiv. Astfel, în cele mai multe cazuri, femeile agresate de parteneri se luptă nu numai cu situația dificilă din cadrul familial, ci și cu ceea ce consideră ele sau explicit li se arată de către familie sau cercul mai larg al comunității ca fiind just. Constrângerile familiei sunt atât de mari încât femeile, aflate într-o stare de violență acerbă și constantă, nu reușesc să confrunte normele sociale care impun conservarea familiei (în sensul de familie normativă) indiferent de siguranța fizică, materială, psihică a femeii.

Încercând să răspundă la întrebarea mea referitoare la ruperea relației, cum s-a petrecut separarea și de ce la un moment dat și nu în altul, una dintre interviuate răspunde: „Voiam să scap de el, dar mă țineau părinții mei. [Nu știam] cum să scap de el, dar să nu îmi fac familia de

râs” (Sandra q. 38 ani). Altă femeie spune că simte o rușine față de copii să „își lase” partenerul/soțul bătaș, adică să se separe, chiar atunci când ar avea posibilitatea materială să o facă – ar avea unde să locuiască și din ce să se întrețină: „Vă spun cu credință în Dumnezeu că de rușinea copiilor nu-l las, că l-aș lăsa.” (Salomeea q. 60 ani)

Familia biologică și cea politică¹⁷ sunt actorii principali în negocierea agresiunii bărbaților. Dacă violența fizică asupra copiilor, fete sau băieți, este neabordată atunci când se discută violența domestică, violența față de femei este deseori vizibilă și reglementată de familie, în comunitate și în societate, în funcție de identitatea asumată a femeii sau de apartenența ei la un grup. Este de remarcat faptul că femeile supuse violenței partenerului și care apelează sau nu la medierea altora își chestionează apartenența la un grup social (clasă socială, grup etnic) și felul în care sunt stabilite normele sociale. Astfel, în urma interviurilor cu femei rome și femei nerome, o distincție clară apare în funcție de felul în care femeile discută între ele, în cadrul familiei extinse sau în spațiul public, despre situația abuzivă trăită.

În al doilea rând, starea materială și în special locuința este un factor determinant în încarcerarea femeilor în situațiile de violență în familie. Cele mai multe femei mi-au explicat că nu aveau unde să se ducă, considerând asta un motiv suficient pentru a rămâne în casă cu partenerul violent. Femeile fug sau sunt alungate din casă de către partener, iar în aceste condiții, fie se refugiază la părinți, la rude, sau ajung în centre pentru femei victime ale violenței domestice. Totuși, ieșirea din casă a femeii se petrece în situații de criză, după un anumit timp ea revenind în casă într-o atmosferă ca cea anterioară conflictului. Desigur, nu este vorba numai de locuința ca atare, femeia fiind deseori dependentă material de partener pentru că fie nu are propriul serviciu, fie venitul propriu este gestionat de bărbat sau este insuficient subzistenței. În fapt, cele mai multe femei intervievate, indiferent de clasa socială și chiar dacă lucrează, se găsesc în poziția de a nu putea fi independente financiar sau să își întrețină și copiii care, de cele mai multe ori sunt permanent și doar responsabilitatea lor.

¹⁷ Vezi nota 2.

Totodată există și femei care percep că situația lor este mult mai complexă, că depinde și de alți factori decât „gura lumii” și „locuința”. Una dintre respondente, când am întrebat-o de ce nu a părăsit mediul violent în care trăia, suferind o traumă foarte mare, mi-a spus reflectând:

„De frică... de frică de necunoscut. În toată căsnicia mea eu am stat așa, în spatele lui. Da, mă întrebam, cât o să mai stau, ce o să mă fac? Poate o să clachez sau o să înebunesc. Cine o să mă ajute? Copiii mei când m-or vedea așa, că n-au ce să-mi facă, ce o să facă? (...) Și da, vroiam să fac pasul să scap din groaza aia de acolo.... Nu. Mă întorceam și mă gândeam că poate își revine.” (Magda x. 54 ani)

Tema rușinii și a vinovăției în cazul femeilor supuse violenței partenerului intim fac subiectul unei vaste literaturi interdisciplinare¹⁸ referitoare, pe de o parte, la legătura dintre abuzurile suferite de femeile agresate și diverse tipuri de suferințe și boli psihice dezvoltate — dependența cronică de partenerul violent, auto-flagelarea sau auto-mutilarea, depresia etc. Pe de altă parte, specialiștii din diverse domenii¹⁹ arată cum violența dintre parteneri este expresia unei relații de putere care se stabilește nu numai între parteneri, ci și în mediul social în care partenerii trăiesc, respectiv de către familie, în comunitatea de vecini, la locul de muncă, și în societate în ansamblul ei. Comunitatea sau mediul social apropiat este cea care ajustează, condamnă sau confirmă relațiile de putere, atât simbolic cât și material. În consecință, în secțiunea următoare voi reflecta la felul în care femeile victime ale violenței partenerului își definesc propria identitate sau sunt determinate de factori exteriori să se definească într-un anumit fel.

¹⁸ Vezi Beck et al. 2011, Shorey et al. 2011, Nathanson et al. 2012, Lawrence și Taft 2013, Ramon 2015

¹⁹ Vezi Dillon et al. 2011, Whiting et al. 2012, Connell 2014

3. IDENTITĂȚI ASUMATE ȘI NEGOCIATE: ÎN FAMILIE, ÎN COMUNITATE, ÎN SOCIETATE

Identitatea de grup este o temă larg abordată în științele sociale. În mod special, criticile feministe propun intersecționalitatea ca metodă de analiză a relațiilor sociale pentru a surprinde multiplele relații de putere care se întrepătrund. Conceptul de intersecționalitate propus de Crenshaw (1995) și aplicat tot de autoare în analiza violenței domestice (1997), surprinde interacțiunea dintre rasism și sexism în viața femeilor negre²⁰ care sunt victime ale violenței domestice. Pornind de aici, critica feministă a inovat interpretarea, dar și metodele de cercetare față de fenomenul violenței domestice (Collins 1998, Josephson 2002, Bograd 2005, Walby et al. 2012, McCall 2014). Astfel, identitatea de grup este adusă în discuție ca fiind un complex de factori care conturează felul în care femeile devin și sunt identificate ca victime ale violenței domestice. Intersecționalitatea se folosește de identitatea de grup pentru a dezvălui un întreg sistem de ierarhii întrepătrunse. Una dintre cele mai importante observații pe care o face Crenshaw este referitoare la faptul că femeile sărace sau negre, victime ale violenței domestice, sunt mai reticente în a dezvălui problemele legate de violența domestică, chiar față de cercetătoare „dat fiind că ar întări stereotipurile despre bărbații minoritari ca fiind violenți” (1991: 1253).

În studiile asumat intersecționale violența domestică este definită ca „doar una dintre formele de opresiune și control social” (Bograd 2005: 26), considerată fiind nu numai un efect al patriarhatului, ci o (in)justiție socială care are la bază acceptarea violenței (Kelly 2011, George și Stith 2014). Teoretizarea intersecției multiplelor inegalități nu garantează care sunt procedurile

²⁰ Chiar dacă Kimberly Crenshaw folosește la începutul anilor '90 ambele expresii „Black women” și „women of color”, criticile antirasiste revin asupra terminologiei cu argumente solide. Folosesc aici termenul „femeie neagră” pentru a evita pe de o parte „femeie de culoare” care este un termen problematic, fiind generalizator și conținând prejudecata că doar unii oameni au culoare, sau termenul „negresă” care în limba română se referă explicit la rasa, fiind astfel depreciativ și rasist. Întrucât nu este locul aici să deschid dezbateră legată de potrivirea lingvistică, consider această scurtă intervenție clarificatoare terminologică suficientă. Mai mult, subliniez că astfel de erori conceptuale făcute în urma unor concesi față de obișnuințele limbii trebuie să fie criticate în orice situație.

acceptate prin care inegalitatea este descifrată în societate, care sunt metodele de analiză ale diverselor inegalități întrepătrunse (Walby et al. 2012).

Cum am precizat de la început, cercetarea de față abordează o perspectivă intersecțională integratoare, care acordă atenție contextului specific în care este localizat fenomenul studiat. Am adoptat intersecționalitatea ca metodă de lucru pentru a sublinia când și unde apar diversele auto- sau hetero-identificări ale femeilor, dar nu am folosit categorii tari în întrebările îndrumătoare.

În următoarele subsecțiuni voi discuta felul în care își definesc femeile intervievate identitatea în cadrul familiei, al comunității din care afirmă că fac parte, în cadrul societății. Identitatea femeilor intervievate am considerat-o multi-dimensională, și am consemnat care este percepția lor, dacă se definesc ca făcând parte dintr-o categorie sau nu, în funcție de cum numeau ele acea categorie. Am preferat descrierea liberă mai degrabă decât să chestionez conform unor standarde pre-stabilite apartenența la o categorie care să circumscrie o identitate (d.e. venit, locuire, moștenirea familială, nivelul educației formale, religie). Apoi am încercat să aflu care este elementul cheie în stabilirea cauzei violenței împotriva femeilor, urmărind răspunsurile intervievate, iar apoi pe cele ale funcționarilor din serviciile publice sau private. În principal am menționat răspunsurile predominante care se referă la identitatea femeilor intervievate, deși ele pot ascunde generalizări și stereotipuri. De asemenea, alte idei apar atunci când femeia victimă a violenței a reflectat asupra experienței ei sau a altora, a contextului în care violența partenerului se produce, a faptului că violența suferită nu este doar un caz izolat. În cele din urmă, voi analiza în ce măsură este discutată de femeile rome și nerome și ce însemnătate are pentru ele etnia, pusă în legătură cu violența partenerului. În toate interviurile, apare explicit întrebarea referitoare la etnie, părerea fiecărei respondente sau respondent fiind analizată în amplitudinea ei. Deși specific doar etnia, din răspunsuri reies multe alte tipologii de identificare decât cel anunțat de întrebare.

Înainte de a prezenta complexitatea modurilor de (auto-)identificare a femeilor intervievate, voi preciza felul în care ele s-au raportat la mine ca cercetătoare. Pe de o parte, arăt limitele cercetării date de un tip de interacțiune impus de dinamica cercetării: relația stabilită între cercetătoare și subiecții săi. Voi încerca să definesc rolul pe care îl are identitatea cercetătoarei în munca de teren desfășurată cu femeile victime ale violenței de gen. Pe de altă parte, dezbat felul în care discuțiile

purtate au fost modulate de percepțiile femeilor față de identitatea mea. Mă voi referi la identitatea percepută de către interviuate și demonstrată prin atitudini și răspunsuri.

ROLUL PE CARE ÎL ARE IDENTITATEA CERCETĂTOAREI

Când am început munca de teren, descriind femeilor în mod sumar subiectul cercetării despre violența domestică, femeile care au acceptat să fie intervievate au preferat discuțiile private.

Am observat că nevoia de intimitate a discuției se datorează mai multor factori: femeile știu că există diferite percepții față de violența domestică, știu că există feluri diferite în care este judecată social violența împotriva femeilor și că legea se aplică în funcție de situații specifice. De la prima discuție planificată de grup, femeile, fără să o spună direct, mi-au dat de înțeles că vor să vorbească doar cu mine ca cercetătoare, nu cu alte femei de față. Mi-au făcut un semn, mi-au dat numărul de telefon spunându-mi să sun și să stabilim o altă dată pentru întâlnire. Ulterior, am înțeles mai ușor gesturile lor, încercând să ies în întâmpinarea nevoii de a păstra intimitatea discuțiilor. În plus, le-am asigurat mereu de confidențialitatea și anonimatul identității lor în cercetarea mea.

Încercând să descifrez motivele pentru care intimitatea discuțiilor a apărut necesară, pot susține mai multe cauze: femeile se simt rușinate de drama lor (fie că e trăită demult, fie că e încă vie) considerându-se și ele vinovate de violența partenerului, femeilor le este teamă „să nu le vorbească lumea”, femeilor le este greu să dezvăluie de față cu alte femei detalii despre experiențele lor intime. Cu siguranță, la toate acestea se adaugă faptul că femeile victime ale violenței m-au lăsat pe mine ca cercetătoare să intru în viața lor intimă, percependu-mă ca pe o femeie româncă, din clasa medie, din București, care nu fac parte din și nu mă voi întoarce în comunitatea lor, unde își au relațiile sociale.

Uneori, ca reacție la ceea ce reprezintă eu, care doresc să aflu despre experiențele intime și prezumtiv umiltoare, femeile încearcă să anuleze importanța sau gravitatea fenomenului violenței. În timpul discuției planificate de grup cu femeile rom și nerome, prima reacție apărută

după ce am prezentat pe scurt subiectul cercetării, una dintre participante, altele arătându-se apoi în asentimentul ei, a declarat elocvent:

„Noi nu avem probleme de-astea... Uite, cu mine... [soțul meu] în 20 de ani nu-mi amintesc să mă fi bătut, să zic de trei ori. Nu mai mult. Ne înțelegem foarte bine.” (Magdalena x. 40 ani)

Alteori, în timpul interviurilor, femeile dau răspunsuri evazive, fie dorind să eludeze tema violenței din partea partenerului, fie încercând să-i minimizeze importanța. Simona, făcând referire la bătaia primită de la soțul cu care trăiește împreună de 19 ani și împreună cu care are trei copii, spune: „Poate a mai scăpat vreuna, că nu îl scot sfânt acum, dar nu să mă bată să mă învinețească” (Simona q. 39 ani).

Totuși, răspunsurile de acest tip aparțin preponderent femeilor care se află încă într-o relație partenerială cu bărbatul violent. Cum voi arăta mai departe, femeile care au încetat relația cu partenerul violent au altă perspectivă și verbalizează altfel experiența violenței domestice.²¹

CUM DEFINESC FEMEILE IDENTITATEA ÎN FAMILIE, ÎN COMUNITATE SAU ÎN CARTIER, ÎN SOCIETATE

Un aspect aparte al cercetării este revelat de felul în care femeile percep identitatea în cadrul comunității sau al unui grup și cum definesc ele ce este comunitatea. Am urmărit în interviurile și observațiile făcute să scot în evidență felul în care femeile încearcă să își definească identitatea față de ele însele, față de comunitate, față de contextul social mai larg în care trăiesc. Am luat în considerare criteriile pe care le-au folosit în delimitarea identității, cum ar fi: locul în care trăiesc, dacă este în oraș sau la sat; țara în care trăiesc, dacă au experiența migrației; tipul de muncă pe care îl practică; limba vorbită în familie sau în societate, dacă diferă; etnia și felul în care o

²¹ Un studiu sociologic făcut în Republica Moldova de CBS-AXA (2014) arată că persoanele divorțate consideră „violența [de cuplu] o problemă majoră într-o pondere deosebit de mare de circa 70%...” (2014: 12).

definesc; statutul în societate; starea materială; educația; religia.

Confirmând chiar primele studii intersecționale asupra violenței față de parteneră (Crenshaw 1997), femeile s-au arătat reticente în a vorbi despre identitatea lor etnică, în condițiile în care cercetarea era despre violența domestică. De cele mai multe ori femeile au spus că nu știu cum să vorbească despre violență și despre etnie, fără să simtă că „vor fi judecate”, lăsându-mă să înțeleg teama lor că nu există o instanță, chiar și cercetarea de față, care poate să fie obiectivă. Câteva femei rome și-au exprimat clar apartenența etnică, precizând însă subcategoria, comunitatea din care fac parte și/sau clasa socială (percepută), sau religia, pentru a clarifica, în opinia lor, contextul în care se petrec faptele. Deși rareori afirmată, identitatea lingvistică apare spre exemplu sub forma limbii materne, în cazul femeilor rome care vorbesc romani. În cazul femeilor nerome, identitatea etnică este precizată prin menționarea „altora” care fac parte dintr-o etnie care nu e română, de cele mai multe ori referindu-se la etnia romă. Femeile nerome nu se referă direct la identitatea lor etnică ca fiind definită de etnia română, ca o identitate conștientă și asumată. Femeile nerome, în cazul cercetării de față, românce, au o identitate tacită, majoritară și puternic internalizată. Însă, datorită faptului că identitatea lor nu este una chestionată sau confruntată social în termeni etnici, rămâne totodată oarbă la alte dimensiuni identitare, cum ar fi genul (în termeni sociali și culturali), clasa, religia, așa cum voi arăta mai departe în text.

În cazul funcționarilor publici, punctul de vedere oficial exprimat se referă la indistinția dintre diferitele etnii, subliniind chiar că nu există nici o diferență de tratament față de femeile rome și nerome. Întrucât tratamentul la nivel individual nu permite diferențierea, personalul care lucrează în instituțiile publice nu poate rămâne indiferent față de realitatea din teren, cunoscând desigur că există „cartiere de romi”, adică zone unde locuiesc preponderent persoane de etnie romă, cât și faptul că există personal specializat angajat prin politicile afirmative, persoane care sunt și se declară ele însele de etnie romă. Cadrul normativ apare astfel contradictoriu, funcționarii declarând că nu știu cum să gestioneze categoriile etnice, cum să adreseze problemele de gen luând în considerare etnia, sau cum să comunice ceea ce lor li se pare evident și util la nivel informativ, dar care poate afecta, în opinia lor, corectitudinea politică.

Ceea ce aparent ne indică o neutralitate în cazul funcționarilor publici, este de fapt o normalizare a discriminării. Cei mai mulți funcționari știu de existența normelor și a legilor care combat discriminarea pe baza etniei, genului, vârstei, dar în același timp cunosc diversitatea realității sociale. Aparenta neutralitate provine din puterea discreționară a instituției, care lasă fiecărei persoane posibilitatea să „decidă” când anume să identifice, spre exemplu, o persoană ca fiind femeie sau când trebuie să identifice un grup etnic sau o zonă săracă, pentru a implementa un proiect care să soluționeze o necesitate socială. Pe scurt, lipsa unei metodologii clare de identificare a persoanelor, a contextului și a urmărilor în care se face identificarea, cât și neinstruirea funcționarilor publici, pentru a face deosebirea dintre identificarea persoanelor în situații dezavantajate și identificare rasistă, lasă loc actelor de discriminare la nivel instituțional și dificultății condamnării lor.

ELEMENT CHEIE SAU TRIVIALIZAREA VIOLENȚEI?

Câteva studii au specificat cum cauza violenței împotriva femeilor este eludată, atât agresorul, cât și funcționarii publici susținând cauze externe sau triviale care deresponsabilizează agresorul: alcoolul, gelozia, banii (Jewkes 2005, Testa et al. 2012, Beydoun et al. 2012, Anderson 2013, Devries et al. 2014). Acceptarea comună a deresponsabilizării agresorului duce, pe de o parte, la normalizarea violenței împotriva femeilor, pe de altă parte, la o recurentă neintervenție din partea autorităților publice.

Părerea celor mai multe intervievate este că violența împotriva femeilor se produce în urma consumului de alcool, a geloziei nefondate sau neajunsurilor materiale. Pe lângă acestea, câteva femei și romi și neromi deopotrivă, au identificat și abundența banilor ca fiind sursă a violenței, bărbatul abuziv fiind împins de mulți bani să își dorească și să obțină diverse servicii și bunuri care „îl îndepărtează de familie”. Răspunsurile preponderente sunt legate de faptul că soțul bea, cheltuie banii familiei, este ușor influențabil, deși de cele mai multe ori relevă o stare de nereflecție asupra violenței domestice ca fiind violență de gen și o problemă a societății. Una dintre intervievate exprimă o idee generalizatoare despre violența împotriva femeilor, apelând la

o instanță comună și aparent neutră: „Cum arată și la televizor, ați văzut.. [violența] se întâmplă la ăia mai amărâți, de la sărăcie, de la alcool.” (Tamara q. 28 ani) Respondenta reușește în același timp să transmită mai multe lucruri: nu numai că ea însăși nu a trăit experiența violenței, dar și că violența împotriva femeilor nu are legătură cu etnia, ci cu starea materială și cu viciile, care sunt combătute în comunitățile religioase.

Alt tip de generalizare acoperă dimensiunea de gen, deși vine doar din partea unei singure respondente: „În general lumea e pornită împotriva femeilor.” (Ileana x. 62 ani) Femeia victimă a violenței partenerului realizează în acest fel că drama ei nu este doar una personală, ci este suferită de multe alte femei. Mai mult, afirmația ei implică existența diverselor forme de agresiune și violență împotriva femeilor, punând accentul pe existența elementului comun, și anume faptul că sunt femeile cele care suferă.

Violența specifică împotriva femeilor rareori este identificată ca atare de către respondente, dar la fel de puțin de către funcționarii publici. Înțelegerea violenței de gen ca fiind comună femeilor pentru că sunt femei este un pas anevoios. Deseori explicațiile celor intervievați subliniază o paritate în agresiune, considerând că și femeile „lovesc” sau că bătaia domestică face victime atât bărbați cât și femei. Credințele și părerile celor care nu percep violența de gen ca violență împotriva femeilor sunt bazate pe ideile misogine, perpetuate în mediile de educare și socializare formale și informale, care răspund sistemului patriarhal de valorizare și responsabilizare. În plus, trebuie menționat că sistemul justiției sociale ia în calcul disproporționat spațiul domestic. Spațiul privat este nereglementat de stat, iar intervențiile politice se petrec în mod abuziv, de cele mai multe ori întărind violența structurală împotriva bărbaților care fac parte dintr-o minoritate, interpretând violența acestor bărbați ca pe o trăsătură culturală sau educațională.

În mod particular, câteva dintre respondente au scos la iveală alte motive pentru violența suferită din partea partenerilor. Printre acestea apare lipsa sau pierderea iubirii, una dintre respondente chestionând relația amoroasă în cadrul normativ familial.

„Dragostea asta, și la români și la țigani, nu ține mult. De când apar copiii... așa se întâmplă, că nu mai ai timp și de aia, și de aia... [soțul] se culca cu mine după ce adormeau copiii [zicând] ‘știi că tu [vrei] să mă păcălești.’” (Tina x. 60 ani)

Altă femeie chiar a spus că mulți ani a stat în relația violentă pentru că îl iubea pe soț, în felul acesta atribuindu-și vina de a fi crezut în iubire indiferent de tragedia trăită. Iubirea sau relația erotică este deseori trecută cu vederea în analiza relației partenariale violente, deși este un aspect esențial al ciclicității violenței.

PERCEPȚIA FEMEILOR FAȚĂ DE VIOLENȚA DE GEN ÎN CONDIȚIILE IDENTITĂȚII MULTIPLE

În continuare voi chestiona cum percep femeile violența partenerului atunci când femeile au identități diferite. Răspunsurile femeilor rome sunt diferite față de ale celor nerome? Deși ambele grupuri afirmă că femeile suferă de violența partenerului indiferent de etnie, câteva nuanțe se desprind din interviuri.

În primul rând distincția explicită pe care o fac femeile interviewate este mai degrabă una legată de statutul social și de starea materială decât de apartenența la o etnie anume. Deși cele mai multe răspunsuri, atât din partea femeilor rome, cât și nerome, șterg bariera etnică atunci când vine vorba de violența împotriva femeilor, multe stereotipuri și prejudecăți transpar în discuțiile cu angajații din sistemul de asistență socială: „Romii sunt așa.. mai vulcanici. Dar și la ei e tot așa, pe categorii...” (Lica x. 55 ani). În acest sens, o remarcă a unei femei în timpul discuției planificate de grup reușește să surprindă aspectul dezechilibrului de putere din societate, întărit de instituțiile statului, afirmând o egalitate în suferință între femeile victime ale partenerului, indiferent de etnie: „Țiganiii își bat nevasta, dar românii le șiucid. Nu e nici o diferență între români și țigani. Discriminarea e că ne fac țigani.” (Antonia q. 30 ani)

Totuși, pe parcursul discuțiilor, se disting unele particularități ale percepției față de femeile care aparțin unui alt grup social. Astfel, femeile rome vor vorbi despre „românce” că sunt mai puternice și că „știi să pună piciorul în prag”, iar femeile nerome vor privi cu condescendență situația

femeilor rome, crezând că sunt mai expuse violenței. În general, femeile intervievate, atât rome cât și nerome, înclină să creadă că violența se întâmplă indiferent de etnie, dar că alți factori, cum ar fi clasa socială, starea materială sau educația favorizează violența partenerului.

Mecanismul prin care de cele mai multe ori se justifică violența suferită, văzută mai mult ca o fatalitate decât ca situație ce poate fi schimbată, are legătură cu propria identitate percepută a femeilor. Una dintre femei, reflectând asupra contextului creat astfel încât ea a ajuns să normalizeze violența domestică, explică mutarea familiei în „cartierul de romi” ca factor declanșator al opresiunii. Femeia a decis că „fuge de acasă”, adică se mărită, datorită presiunilor, mai ales ale mamei, să se mărite și a constantelor acuze că nu mai e virgină și că astfel își „face de răs” familia. Chiar dacă presiunile părinților erau însoțite de certuri și bătăi, ea explică condescendent atitudinea părinților pentru că: „mama era forțată de tata, iar tata de comunitate” (Sandra q. 38 ani).

Legăturile de familie, de cartier, de vecinătate sunt cele care creează permanent o stare de tensiune în viața domestică dintre parteneri. Fie că e vorba de relațiile dintre părinți-fete, sau mamă-tată, socru-soacră, partener-parteneră, actele de violență sunt negociate prin „ce zice lumea”, aici „lumea” însemnând comunitatea (doar uneori percepută ca având caracteristici etnice), familia extinsă, uneori chiar strada, cartierul, colegii de la locul de muncă. Deși comunitatea înseamnă ansamblul celor care participă social, inclusiv bărbații, rareori ei sunt implicați direct. În toate situațiile întâlnite în interviuri flagrant a reieșit faptul că bărbații nu intervin în gestionarea violenței dintre parteneri. Fie că vorbim de tați, frați, veri, cumnați, sau chiar băieții femeilor agresate, nici unul nu a avut o intervenție directă față de bărbatul agresor, nici în rol de mediator direct, nici apelând la autoritățile publice.

RELAȚIA DINTRE EDUCAȚIE ȘI VIOLENȚA ÎMPOTRIVA FEMEILOR

Legat de starea socială, femeile intervievate au făcut mereu aprecieri față de educația bărbatului abuziv. Dacă inițial unele dau vina pe educația bărbatului, ulterior reconsideră ceea ce înseamnă educația atât la nivel personal, cât și ca importanță în ascensiunea socială. Pe de o parte, femeile

evaluează dacă educația formală, prețuită atât la nivel personal cât și social, are legătură cu comportamentul abuziv al bărbatului. Pe de altă parte, principala sursă de educație este cea primită în casă, educația informală. Astfel, femeile compară deseori modelul familial al socrilor pentru a aprecia consecințele trăite în propria relație partenerială, familială: „Nu contează studiile, ci educația. Mama lui, în fața soțului ei, nu avea nici un cuvânt de spus. Țsta era modelul lui.” (Iana x. 62 ani)

Surprinzător, însă și relevant, este faptul că în toate cazurile în care sunt implicați copiii, martori direcți sau suferind la rândul lor abuzul patern, femeile nu evaluează posibilitatea reproducerii modelului violent de către proprii copii. O consecință directă ar fi ceea ce arătam în capitolul precedent, permisibilitatea cu care femeile supuse violenței refuză să o recunoască ca atare atunci când proprii copii, băieți, acționează violent.

În discuțiile purtate cu femeile rome și nerome deopotrivă, valorizarea educației apare într-un mod dual. Pe de o parte, educația formală este apreciată ca avantaj, ca posibilitate de a reuși în viață. Pe de altă parte, există o permanentă conștiență a faptului că sistemul social este nedrept, iar educația, ca întruchipare a ideologiei sistemului, se dovedește insuficientă pentru contracararea discriminării. Una dintre femei a exprimat succint problema: „câtă carte ai avea, tot țigan ești” (Ana q. 35 ani). Dacă rasismul structural²² este în general perceput, dar relativ puțin contestat, el este mai puternic resimțit în sistemul educațional, pentru că există așteptarea ca educația să fie o pârgie de corectare a nedreptății sociale.

Fiind vorba de fundamentul ideologic al sistemului rasist, sistemul educațional este privit necritic de femeile nerome, considerând că există o relație directă între educația femeilor rome și violența

²² Pentru detalii despre definirea rasismului structural, cultural, instituțional vezi în special Balibar și Wallerstein (1991), Sears și Henry (2003), Hesse (2004), Grosfoguel (2007). Pentru o contextualizare a rasismului împotriva romilor, romafobie și antițiganism, vezi Marinaro și Sigona (2011) sau End (2012), în special în România vezi Tileagă (2006) și Vrăbiescu (2014). Rasismul structural este numit deseori și „violență structurală” și se referă la acte de discriminare care sunt cumulate datorită mai multor elemente de inegalitate economică, socială, politică și culturală. Chiar și în contextul eliminării oficiale și al sancționării legale a formelor de discriminare rasială, rasismul structural persistă prin practicile și politicile subtile care mențin și generează diferențe între persoane identificate ca aparținând grupului privilegiat, alb, și celorlalte grupuri etnice, rasializate.

suferită. Una dintre femeile nerome, afirmă că în opinia ei nu e nici o diferență între femeile rome și nerome când vine vorba de violența domestică, că indiferent de etnie, femeile suferă pe nedrept. Mai departe, tot ea îmi oferă exemplul unei prietene rome, care și-a părăsit soțul abuziv, datorită educației informale primite prin intermediul muncii ei: „După 22 de ani de căsătorie s-au despărțit, pentru că ea e ghicitoare și i-a intrat lume destupată în casă și așa ea a plecat.” (Olga x. 35 ani)

Cei care lucrează în asistența socială pentru victimele violenței în cuplu folosesc stereotipul lipsei de educație ca sursă a violenței împotriva femeilor. Chiar dacă blamarea victimei nu este explicită, în toate interviurile apare argumentul lipsei de educație, atât a agresorului, dar totodată și a victimei: „De la educație pornește totul... și de la ce vezi în casă. [...] cele care ajung în Centru nu prea au studii.” (Ș.V. x. 40 ani)

Dimensiunea rasistă și elitistă poate fi ușor distinsă în felul în care se face legătura dintre educația formală sau informală și violența împotriva femeilor. Rezumând argumentele de mai sus, când vine vorba de relația dintre educație și violența împotriva femeilor, percepțiile capătă nuanțe. Dacă inițial femeile nerome tind să nu accepte educația ca fiind un factor care obstrucționează bărbații să fie violenți față de femei, când reflectează la situația femeilor rome, atunci factorul educație apare determinant. Pe de altă parte, femeile rome recunosc că educația nu împiedică bărbații, fie romi sau ne-romi, să fie violenți față de femei, însă internalizează modelul majoritar, rasist și exprimat mai ales elitist, care susține că în comunitățile rome violența de gen este mai des întâlnită și tolerată.

4. PERCEPȚIA ȘI REACȚIA LA NIVEL INSTITUȚIONAL FATĂ DE VIOLENȚA ÎMPOTRIVA FEMEILOR

Cercetarea de față include analiza percepției și reacției persoanelor angajate în instituțiile publice față de violența împotriva femeilor, și în special a femeilor victime ale violenței partenerului. Am încercat cartografierea instituțională și înregistrarea primei reacții a autorităților față de femeile victime ale violenței. În acest fel, am apelat la toate instituțiile statului sau autorități locale din județul Giurgiu, și în special municipiul Giurgiu, care intră în contact direct cu femeile victime ale violenței partenerului, intervievând funcționarii publici.

În secțiunea de față voi prezenta în primul rând structura oficială a serviciilor publice puse la dispoziția femeilor victime ale violenței, apoi voi analiza modul în care sunt percepute diferitele forme ale violenței împotriva femeilor. În cele din urmă voi interpreta datele obținute în timpul interviurilor și discuției planificate de grup. Fără a neglija particularitățile geografice și socio-demografice ale județului Giurgiu, voi reliefa situația generală prin redarea percepțiilor, atitudinilor și practicilor existente față de și pentru femeile victime ale violenței partenerului. Concluziile finale ale secțiunii, ca și cele ale raportului, se îndreaptă către constituirea unui corp de idei și soluții politice privitoare la schimbarea situației la nivel local, dar posibil de utilizat la nivelul general al societății românești, având în vedere similitudinile administrative dintre diverse județe și regiuni, dar și legislația precară națională.

Din punct de vedere instituțional, situația este confuză, înregistrarea violenței ca „violență intra-familială” acoperă toate tipurile de violență, dar doar cea care se desfășoară între rude, nespecificând deloc natura actului violent, gradul de rudenie sau relația partenerială dintre victimă și agresor, ignorând astfel total violența de gen. O altă ambiguitate importantă, care are consecințe grave nu numai în evaluarea agresiunilor față de femei, ci și a violenței împotriva copiilor, este indistinția dintre categoriile victimelor: partener/ă sau copii. Voi interpreta în ultima parte discuțiile purtate cu reprezentanții poliției Giurgiu și statisticile transmise de instituție pentru a sublinia ambiguitatea perpetuată la nivel birocratic.

SERVICIILE PUBLICE LA DISPOZIȚIA FEMEILOR VICTIME ALE VIOLENȚEI

În județul Giurgiu sunt două centre care se ocupă de victimele violenței domestice, unul în responsabilitatea Direcției generale de asistență socială și protecția copilului (DGASCP) și altul coordonat și finanțat de Asociația Letca Nouă. Direcția de Asistență Socială a municipiului Giurgiu (DAS) oferă în general servicii persoanelor dezavantajate de pe raza orașului Giurgiu. Celelalte două instituții, care intră în contact direct cu victimele violenței în familie, sunt poliția locală și serviciul de sănătate, spitalul.

1) DGASPC - Direcția generală de asistență socială și protecția copilului Giurgiu

Serviciul are responsabilitate la nivel de județ, și pune la dispoziție 8 locuri într-un centru propriu cu locație anonimă „mama și copilul”, care adăpostește victime ale violenței domestice, femei mame cu copiii lor. Deși serviciul de asistență socială la nivel județean presupune asistența pentru o multitudine de cazuri, din discuții reiese că niciodată nu sunt adăpostite femei singure, victime ale violenței, ci doar mame cu copii. Celelalte femei trebuie să apeleze la alte servicii, cum ar fi DAS (Direcția de asistență socială a municipiului Giurgiu), care nu are în responsabilitate și nici nu are personal specializat pentru acordarea ajutorului necesar femeilor victime ale violenței, indiferent de natura abuzului.

În cadrul discuției planificate de grup cu funcționarele din DGASPC, cele mai vehiculate probleme sunt cele legate de regulamentul interior și de legile existente, în general. Unul dintre factorii care influențează negativ, în opinia lor, munca de asistență socială este faptul că legislația nu permite asistenților sociali să intervină în cazuri în care știu că trebuie să se ia măsuri serioase față de conflictul domestic. Funcționarele menționează colaborarea defectoasă cu poliția, pentru că polițiștii susțin că nu au posibilitatea să intervină fără un mandat primit de la o instanță judecătorească, dar și pentru că de multe ori nu vor să le însoțească pe asistentele sociale (toate femei), iar acestea trebuie să se confrunte cu situațiile de conflict singure, supunându-se astfel unui risc de a fi ele însele agresate. Două dintre ele povestesc: „A trebuit eu să intru și polițistul a rămas la ușă.” (Tania x. 35 ani) sau „Îl chem [pe polițist] și nu vine. Zice că ‘să mă chemați dacă e

nevoie'. Păi e nevoie, și acum, urgent! Dar nu vine. Păi, după ce mă omoară pe mine ăla, ce nevoie mai am de polițist?..." (Andreea x. 25 ani). Iar când sunt situații de violență în familie, unde sunt martori sau implicați și minori, asistentele sociale sunt nevoite să ia măsuri în primul rând pentru protecția minorilor, deși, susțin ele, ar trebui intervenit pe loc de către poliție. Când femeile ajung la poliție să depună plângere împotriva agresorului, femeile sunt trimise la DGASPC: „La poliție se duc, iar poliția le trimite la noi. Zic că e un copil, și gata.”

Problema pe care o identifică în mod clar asistentele sociale e că polițiștii care trebuie să dea ordin de protecție și trebuie să le însoțească pe teren în cazurile de conflict nu intervin. Polițiștii (doar bărbați) nu vin și „nu se bagă” pentru că nu au mandat, așa știu asistentele sociale. Tot așa li s-a răspuns că ordinul de protecție care trebuie să vină de la un judecător îngreunează foarte tare situația, iar până când nu există un verdict dat de instanță, poliția nu poate să intervină nicidecum. Cu aceeași situație se confruntă și cei de la DAS, una dintre asistentele sociale explicând:

„Poliția nu poate interveni. Era o situație când o femeie bolnavă vroia să-și omoare copilul mic, și am intrat eu, că polițiștii nu au putut, că nu aveau mandat.” (Lina x. 55 ani)

La DGASPC discuțiile au scos în evidență o altă problemă a serviciilor sociale, și anume relația dintre discriminare și corectitudine politică. Discuția cu purtătoarea de cuvânt a instituției se poartă despre termenii corectitudinii politice, ea vrând să-mi arate sau să îmi spună cum trebuie să văd și să înțeleg realitatea victimelor violenței partenerului. Întrebând care sunt posibilitățile concrete de sprijin pe care instituția statului o poate acorda femeilor vulnerabile, șefa biroului mi-a răspuns: „Autodeterminarea e cheia. Asta trebuie să știți” (Laura x. 50 ani) subliniind astfel felul în care responsabilitatea revine cu totul victimei, cum sistemul de asistență socială este absolvit de orice responsabilitate dacă femeia nu „vrea”, nu „știe” sau nu „cere” să fie ajutată. Astfel, asistența socială se rezumă la un serviciu *post-factum*, adică de „ajutorare” după ce calamitatea s-a produs. În plus, serviciul de asistență socială presupune reguli pentru victimă, nu pentru agresor, întrucât serviciul nu are în atribuții relaționarea cu agresorul.

În acest fel, autoritatea este suspendată și vina este atribuită femeii, victimă a violenței. Indiferent de motivele pentru care se petrece violența, indiferent că asistentele sociale știu că nu există nici legislație care să le apere pe femeile victime, nici sprijin material, totuși cele mai frecvente răspunsuri sunt blamarea victimei. Vinovată este victima, pentru că ea este responsabilă de situația în care se află.

În al doilea rând, din discuția planificată de grup, realizată cu funcționarele publice au reieșit mai multe prejudecăți despre realitatea femeilor care suferă violența din partea soțului/partenerului. Cea mai des vehiculată este ideea că „mentalitatea” defectuoasă a femeilor le pune în situația de a fi agresate: „femeile trebuie să-și schimbe mentalitatea”. La fel de des apare și condamnarea femeilor care aleg să se întoarcă în relația cu partenerul violent. Deși asistentele sociale vorbesc despre diferitele motive pentru care se întorc femeile „acasă” într-o relație violentă, ele fac o ierarhizare a motivelor și astfel o valorizare a lor: cel mai important fiind sărăcia și lipsa locuinței (nu au unde să se ducă), apoi dependența emoțională de partenerul violent și frica că se poate agrava situația de violență dacă nu se întoarce acasă, iar lipsa de cultură / mentalitatea este subliniat ca factor relevant în decizia femeilor de a reveni în mediul violent.

„[Femeia] vine aici, apoi a doua zi, sau peste un timp, la o săptămână, ce știu eu, vine soțul, concubinul, și o ia acasă că se împacă. Nu știu nici un caz care nu s-au împăcat.” (Mihaela 25 ani)

Discutând în detaliu despre profilul femeilor cu care DGASPC intră în contact, reiese că sunt mame tinere cele care suferă violența domestică și apelează la serviciul de asistență socială. Altfel, sunt multe mame minore, asistentele sociale afirmând că e un fenomen care ia amploare. Rareori serviciul intră în legătură cu mamele minore pentru că, spun ele, sunt majoritar rome și după ce nasc vine familia și le ia acasă la concubin. Despre situația femeilor rome care sunt victime ale violenței domestice, asistentele sociale spun că nu apelează la serviciile DGASPC pentru că „ele consideră ceva normal că bărbatul ar fi stăpân pe ea”, și în plus au suportul familiei. Pe când cele care nu au suportul familiei, care „chiar nu au unde să se ducă”, apelează la serviciile publice. În legătură cu vârsta, asistentele au afirmat îngrijorate că violența din partea partenerului—pe care o sesizează asistența socială — o suferă mai ales fetele minore, adolescentele. Despre femeile mai în

vârsta zic că nu mai apelează la serviciile de asistență socială, nu pentru că nu mai suferă violența partenerului, dar pentru că cele mai multe „s-au obișnuit cu situația”. Angajatele de la DGASPC spun că foarte greu femeile victime ale violenței povestesc ce li s-a întâmplat, mai ales pentru că le este frică: „că dacă află soțul, o iau de la capăt”. Majoritatea nu știu ce pot face și sunt informate de funcționarii de la DGASPC despre primii pași, plângerea la poliție, procesul legal, sentința judecătorească, obținerea ordinului de protecție²³ și apoi eventual partajul. Asistentele zic că nu știu de nici un caz care să fi dus un proces până la capăt. La întrebarea mea, la cine apelează femeile când sunt într-un caz de conflict violent cu partenerul, asistentele sociale mi-au răspuns: „La DGASPC. Vin pe telefonul copilului, la 983 e cineva de permanență pentru urgențe... După urgențe apelăm la ONG-uri, fundații.” (Tania x. 35 ani)

Sistemul de asistență socială din Giurgiu nu are prevăzut nici un ajutor concret, rapid și eficient pentru femeile victime ale violenței împotriva femeilor. Indiferent de natura violenței împotriva femeilor, fie că este violența provenită de la partener sau orice alt tip, în afară de viol, care este înregistrat ca infracțiune, toate celelalte forme de violență sunt ignorate din punct de vedere instituțional. Cum vom vedea mai departe, statisticile sunt manipulate astfel încât situația reală de violență să nu transpară în nici un fel.

În mod specific, cei/cele care lucrează în sistemul de protecție socială nu vorbesc de statistici, nu știu cifre și nici „nu au cum” să prezinte cazuri. În schimb, folosesc aprecierile „mult/puțin” și „destul/o grămadă” ceea ce indică teama de a fi controlați/te sau judecați/te în legătură cu ceea ce spun și fac. Deasemenea, angajatele și angajații care lucrează în sistemul de asistență socială nu sunt siguri/e ce ar avea voie să spună sau nu, dar se tem să nu le fie interpretate greșit spusele, chiar dacă nu este clar care ar putea fi consecințele sau eventualele represalii birocratice.

²³ Ordinul de protecție eliberat începând cu decembrie 2015 în regim de urgență presupune eliberarea sentinței judecătorești în termen de 72 ore de la primirea în instanță a tuturor probelor care să susțină cauza femeii agresate. Însă obținerea tuturor documentelor necesare întocmirii dosarului (certificatul medico-legal, mărturiile a doi martori care să nu fie rude de sânge, etc.) durează mult mai mult timp, perioadă în care victima violenței partenerului nu are nici un suport legal sau financiar să se desprindă din mediul violent și să nu mai fie nevoită să trăiască alături de agresorul ei.

Intervievatele sunt reticente în a vorbi nu numai despre cazuri, dar despre ceea ce înseamnă în opinia lor „violență”, „abuz”, „agresiune”. Se simt inconfortabil de faptul că trebuie să folosească termeni pe care îi consideră „duri”. Explicită devine o anumită dualitate: pe de o parte, intervievatele vor să spună cum cred ele că nu funcționează sistemul, pe de alta parte, vor să pară „puse la punct” adică să se vadă că își cunosc responsabilitățile de serviciu. Diferitele tipuri de limbaj și discurs întăresc dilema pe care o trăiesc angajatele confruntate cu femeile aflate în situații de marginalizare socială și supuse violenței: nu au cum să acționeze și se simt vinovate pentru asta. Sistemul birocratic, susțin ele, nu le lasă prea multă libertate de mișcare: birocrație (șefii nu semnează diverse documente), resurse (nu sunt bani), legislație inadecvată sau inexistentă.

La întrebarea despre cum văd ele posibilele schimbări, unanim indică **schimbarea mentalității** femeilor. Totuși, menționează că și „în sistem” e o problemă, pentru că asistenții sociali (se referă la cei care îndeplinesc funcția în primărie, nu la cei care ar avea calificarea) nu sunt foarte implicați, nu cunosc legea, deci nu ar avea cum să le informeze pe victime despre ce pot face în situații de violență. Mai mult, asistentele sociale de la DGASPC au criticat neintervenția poliției și legislația neadecvată care face să existe un lung proces care să treacă prin instanță. Ele știu astfel că până se rezolvă cazul, femeia victimă nu are nici un sprijin și este complet expusă agresorului.

Aici se poate observa dilema serviciului de asistență socială: deși cunosc realitatea pe care femeile victime sunt obligate să o trăiască datorită deficiențelor din sistem, nu pot asuma responsabilitatea eșecului sistemului de asistență socială pentru protejarea, sau eventual prevenirea victimelor violenței partenerului.

2) Centrul de recuperare pentru mame și copii victime ale violenței în familie, Letca Nouă.

Asociația Letca Nouă este o organizație non-guvernamentală înființată de episcopia Giurgiu, parte a BOR (Biserica Ortodoxă Română). Președinta organizației și directoare centrului este soția preotului paroh, și este cea care a deschis astfel o filială în Giurgiu a Asociației Pro-Vita. Asociația a înființat un „adăpost cu autogospodărire pentru mamele victime ale violenței în familie”. Legătura

dintre Asociația Pro-Vita și Biserica Ortodoxă Română (BOR), prin episcopia Giurgiu, este una administrativă.

La fel ca și în cazul DGASPC, am întrebat cum ajung femeile victime ale violenței partenerului în centru și care este sprijinul psihologic și material pus la dispoziția lor. Răspunsul primit a fost elocvent, femeile ajungând în centrul asociației trimise de DGASPC. Adăpostul pentru femeile victime ale violenței poate oferi 8 locuri pentru mame, dar sunt găzduite aproximativ 30 de persoane cu tot cu copii. Adăpostul nu este întotdeauna plin, dar uneori într-adevăr nu se găsesc locuri. Perioada de găzduire este mică, de 3-6 luni, care, spune chiar directoarea, este „un ajutor pentru femei, pentru mame”.

În ceea ce privește ajutorul de recuperare psihologică, el nu există în centru, spre deosebire de DGASPC care are angajați psihologi tocmai pentru a acorda suport victimelor violenței. Atât pentru femei cât și pentru copii, terapia psihologică este redusă la spovedanie. Argumentul pe care mi-l oferă directoarea este că, din lipsa banilor sau a personalului, dar și pentru că nu există voluntari, se recurge la terapia duhovnicească. Directoarea afirmă: „În primul rând, e importantă ieșirea mamei din starea psihologică traumatică. Foarte multe femei l-au cunoscut pe Dumnezeu aici. Noi credem că doar mama poate fi cel mai bun consilier pentru copiii ei.” (x. 40 ani) Tot directoarea centrului explică pe larg cum copiii pot primi îngrijirea necesară doar când mama este aptă să le poarte de grijă.

Am întrebat cine ia deciziile cu privire la tipul de suport oferit victimelor, și cine evaluează și aprobă intrarea în centru a unei femei. Președinta asociației, care este și directoarea centrului, mi-a spus că ea face selecția și aprobă intrarea în centru, iar că studiile ei o ajută, având pregătirea de asistentă sanitară. De-a lungul interviului, s-a exprimat deseori cu privire la importanța familiei, atât în sensul că susține „întregirea familiei”, cât și că factorul decisiv pentru care femeile ajung în situația de abuz și violență conjugală se datorează familiei biologice nenormative, adică în care relația conjugală dintre părinți nu este formală/legală, sau educației: „Dacă familia e șubredă, copilul e sortit eșecului. Dacă copilul iese din mediul violent, atunci are mai multe șanse”.

În final, la fel ca în cazul șefei de departament de la DGASPC, explicația primită referitoare la întoarcerea în mediul violent a femeilor este pusă pe seama deciziei femeii. Pentru directoarea centrului Letca Nouă, femeia care vine în centru are libertate totală de a decide dacă se întoarce în relația conjugală sau în familia biologică/politică sau dacă rămâne în centru și este capabilă să se adapteze regulilor centrului.

Dintre femeile intervievate una singură apelase la asociație.

3) Direcția de Asistență Socială a Municipiului Giurgiu (DAS)

DAS oferă doar adăpost de zi și de noapte pentru persoanele fără adăpost. Este solicitat pe perioada iernii de persoanele care nu au unde să stea, în rest nu are nici servicii de consiliere psihologică, nici de terapie.

Deși informațiile disponibile despre serviciul de asistență socială sunt nenumărate, și cei de la poliție și DGASPC m-au îndrumat către DAS pentru a afla date și informații despre femeile singure, care sunt victime ale violenței, răspunsul primit de la personalul DAS este că nu au primit niciodată femei în această situație. Atât directoarea, cât și asistenta ei mi-au confirmat faptul că doar DGASPC pot furniza asemenea servicii de asistență socială pentru femeile victime ale violenței domestice: „Noi facem doar anchetă socio-materială, nu psihologică. De asta se ocupă DGASPC. Noi vedem unde stă omul, dacă are loc de muncă, dacă are din ce trăi.” (Lina x. 55 ani)

Totuși, în discuția cu o altă funcționară a DAS, mi-a confirmat că există cazuri de fete care au fost violate, care au fugit de acasă și nu se pot întoarce, și care ajung și stau pentru o perioadă de câteva zile în centrul DAS. Dar ele nu sunt înregistrate ca și cazuri de viol sau violență sexuală și fizică, ci sunt doar primite în adăpost pentru că declară că nu au unde să stea. Femeile care ajung la DAS sunt îndrumate de poliție sau de alți cetățeni care știu de existența centrului. Totuși, este foarte important cum ajung la centru pentru că este la o depărtare de 7 km de orașul Giurgiu, pe un drum care nu leagă orașul de altă localitate, într-o clădire aproape izolată în câmp care are legătură cu orașul printr-o rată locală ce funcționează strict de câteva ori pe zi. Această legătură este folosită atât de cei/cele care se află în centrul DAS ca beneficiari/e cât și de angajații instituției.

Relevant este că responsabilitatea nu este clar împărțită între DGASPC și DAS în privința atribuțiilor față de femeile victime ale violenței. Mai mult, nici instituția AJPIS nu reușește să clarifice responsabilitățile birocratice. Toate instituțiile sunt structuri care au parțial atribuții de asistență socială, însă nu este specificat nici în legislație, nici prin norme interne ale ministerului muncii și protecției sociale care sunt sarcinile privitoare la violența împotriva femeilor și prevenirea, combaterea sau tratarea consecințelor acestui fenomen.

4) Agenția Județeană pentru Plăți și Inspecție Socială (AJPIS)

Deși am fost îndrumată către AJPIS de către funcționarele de la DGASPC, din discuțiile purtate cu două reprezentante ale instituției a reieșit că AJPIS nu mai are atribuții legate de violența în familie de peste cinci ani. Toate atribuțiile au fost preluate de DGASPC în 2009-2010. În timpul interviurilor nici una dintre cele două femei angajate ale AJPIS nu a considerat necesară sau importantă implicarea instituției în combaterea violenței împotriva femeilor, temă tratată ca o problemă care nu ține de inspecția socială.

În timpul întrevederii, cele două angajate mi-au arătat un dosar pe care îl completează la cererea Agenției Naționale pentru Plăți și Inspecție Socială (din cadrul Ministerului muncii) unde sunt înregistrate datele celor 54 de primării din județul Girgiu care trimit statistici referitoare la persoanele defavorizate. În acest raport intern apare, pe două coloane nr. de populație x (total), din care nr. romi xx, iar pe a doua coloană nr. persoanele defavorizate xxx, categorie care se împarte pe 5-6 subcategorii: fără venit, fără loc de muncă, fără locuință, cu locuința precară/inadecvată, familie cu mulți copii (și încă una sau două subcategorii). Categoriile în sine nu sunt corelate, iar felul în care se pot folosi datele arată neprofesionalismul celor de la Agenția Națională pentru Plăți și Inspecție Socială (ANPIS) din cadrul Ministerului Muncii. Din rapoartele cerute de ANPIS se pot identifica doar câți romi sunt (desigur, cine se declară rom) și câte persoane primesc ajutor social, dar dacă persoanele sunt distincte una de alta sau sunt aceeași (romi care primesc ajutor social, romi care nu primesc ajutor social sau ne-romi care primesc ajutor social).

Modul în care se colectează datele din teritoriu este dezaprobat de funcționarele de la AJPIS, ele oferindu-mi exemplul asistenților sociali. În afară de localitățile Comana, Mihai Bravu și Giurgiu unde există asistenți sociali calificați, restul celor angajați în primării, care trebuie să îndeplinească funcția respectivă, nu sunt calificați, în plus fiind responsabili de foarte multe alte sarcini. Teoretic, corespunzător organizării instituționale, aceștia sunt primii care trebuie să se sesizeze într-o situație de conflict domestic.²⁴ Asistenta/ul social/ă trebuie să fie cel/cea care face o anchetă, se duce la fața locului și apoi raportează către AJPIS, totodată îndrumând victima în primă instanță către poliția locală și către adăposturile aflate în subordinea DGASPC (adică spre cele 8 locuri din județ). Nemulțumirea celor de la AJPIS este că acești funcționari se ocupă în schimb doar cu distribuția de ajutoare sociale, de lemne, de alimente. Critica față de sistem seamănă cu cea semnalată de DGASPC: lipsa de pregătire a persoanelor care trebuie să îndeplinească atribuțiile asistenței sociale în comune. Cele două interviewate au participat la multe cursuri de formare, printre care cele care privesc organizarea instituțională și importanța pe care o are asistența socială specializată. Astfel ele sunt conștiente de necesitatea ca cei/cele care ocupă funcțiile în primării, deși au studii medii, ar trebui să aibă măcar cursul de 3 luni de „lucrător social” care îi dă noțiunile de bază despre legislație, și despre cum, spre exemplu, trebuie făcută îndrumarea persoanelor victime ale violenței. Din păcate, spun cele de la AJPIS, anchetele sociale sunt „făcute pe genunchi” adică sunt copiate cifrele din anii trecuți, din registrul agricol, și nimeni nu merge pe teren să facă anchetă socială. Cel mult, atunci când o persoană cere ajutor social, este verificată și apar date noi înregistrate.

„Există 3-4 familii care se plimbă între județe, ei cer mutație și asta e ancheta socială care se reduce la ajutorul social pe care trebuie să-l primească familiile.

²⁴ Sarcinile care revin asistenților sociali din teritoriu sunt reglementate de Agenția Națională pentru Plăți și Inspecție Socială (ANPIS) care este în subordinea Ministerului muncii, familiei, protecției sociale și persoanelor în vârstă. Sarcinile pe care le îndeplinește asistentul social din teritoriu sunt definite prin regulament de ordine interioară și cf. legii asistentului social reglementată de Legea 47/2006 privind sistemul național de asistență socială și Ordonanța 68 din 28 august 2003 privind serviciile sociale, cu modificările și completările ulterioare.

[Uite,] e o femeie, cu copii, și ne anunță de la primărie, vezi că a plecat la bărbatul ălălalt'." (Mirela x. 38 ani)

Mai departe, aceeași funcționară afirmă că acești „oameni buni la toate” ar trebui „să se implice în mediere, să încerce să îi împace, apoi dacă violența e atât de mare îi separă” (Mirela x. 38 ani)

În timpul interviului, funcționarele de la AJPIS se referă la „egalitatea de șanse” și niciodată la „egalitatea de gen”, subliniind că nu au primit nici o sesizare de încălcare a normelor la rubrica egalitate de șanse. Adică, niciodată nimeni nu a reclamat vreo o discriminare în județul Giurgiu. Întrebându-le pe cele două angajate ale AJPIS care este părerea proprie față de violența împotriva femeilor și violența domestică în special, am primit răspunsuri diferite. Una dintre ele spune că ea crede că și femeile sunt violente, că „s-a schimbat situația”:

„Eu cred că bărbații sunt violenți verbal... Violența concretă se întâmplă în mediul rural. Ca să fim egale, ne-am făcut bune la toate. În familie e care pe care, și contează și cine câștigă mai mulți bani.” (Mirela x. 38 ani)

Totuși, mai departe aceeași femeie spune: „Femeia nu prea spune, ca să nu se audă... La țară și-o ia și se duce la mama [ei] sau stă și își vede de copii.” Ca să illustreze ce vrea să spună cu mediul rural, la țară, se amintește exemplul serialului TV „Las Fiebinți” care, potrivit celor două femei reprezintă cel mai bine societatea românească.

5) Inspectoratul General al Poliției Române, Inspectoratul de Poliție Județean Giurgiu (MAI)

Dificultățile de a obține un răspuns din partea serviciilor poliției nu sunt ne semnificative. Deși în scrisoarea înaintată am explicat obiectivele proiectului și intenția de a discuta despre cazurile de abuz și violență împotriva femeilor, refuzul a fost categoric. Doar purtătorul de cuvânt al instituției a revenit cu niște date statistice care arată felul în care nu există nici o abordare a violenței specifice împotriva femeilor. Singurele date transmise de inspectoratul Giurgiu se referă la violența domestică, date statistice ale Serviciului de Cazier Judiciar, Statistică și Evidențe Operative

al I.P.J. Giurgiu. Datele înregistrate se referă la infracțiunile sesizate (nu și cele auto-sesizate) prevăzute de legea 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie.

Felul în care sunt colectate, analizate și transmise datele de către I.P.J. Giurgiu arată că nu există o normativă referitoare la prevenirea sau combaterea violenței împotriva femeilor. Faptul că sunt amestecate categoriile în funcție de gravitatea faptei stabilită de inspectorat, arată cum indicatorii colectați despre violența intra-familială sunt restrictivi – în sensul că se referă doar la infracțiuni, și insuficienți – în sensul în care exclud violența extra-familială, deseori violența dintre parteneri care nu au legalizat relația fiind neînregistrată în statistici. Cele două categorii de indicatori care definesc infracțiunile intra-familiale sunt: 1) infracțiuni comise între rude, cu violență (omor, tentativă de omor, loviri sau alte violențe, vătămare corporală, loviri sau vătămări cauzatoare de moarte, viol); 2) alte genuri de infracțiuni, care fac obiectul legii privind violența în familie (lipsire de libertate în mod ilegal, amenințarea, șantajul, raportul sexual cu un minor, corupția sexuală, abandon de familie, rele tratamente aplicate minorului, nerespectarea măsurilor privind încredințarea minorului, contaminarea venerică și transmiterea HIV). Din enumerarea de mai sus a indicatorilor sub cele două categorii generale de infracțiuni, putem observa câteva neajunsuri. În primul rând, „violul” este înregistrat ca și infracțiune și analizat conform legii violenței intra-familiale, ceea ce exclude multe alte situații în care violul se produce nu între rude și nu poate fi subsumat legii violenței intra-familiale. Apoi, limitarea primei categorii de infracțiuni la elementele de violență fizică. A doua categorie de infracțiuni, deși mai largă, total necuprinzătoare față de tipurile de violență de gen pe care le suferă femeile. Mai mult, sunt amestecate categorii care țin strict de codul civil al familiei (abandonul), cu categorii ce țin de vătămarea corporală (contaminarea venerică), și categorii care se referă la abuzul asupra minorilor. Doar tangențial, acești indicatori pot arăta ceva despre dimensiunea de gen. Desigur, nici acești indicatori nu pot fi analizați doar prin prisma legii 217/2003 întrucât infracțiunile respective se pot produce, și se produc de cele mai multe ori, nu între rude care sunt înregistrate ca atare conform legii. În cele din urmă, explicațiile care însoțesc datele statistice transmise de poliția Giurgiu, deși menționează genul infractorilor și al victimelor, din cauza faptului că analiza amestecă în aceeași categorie de

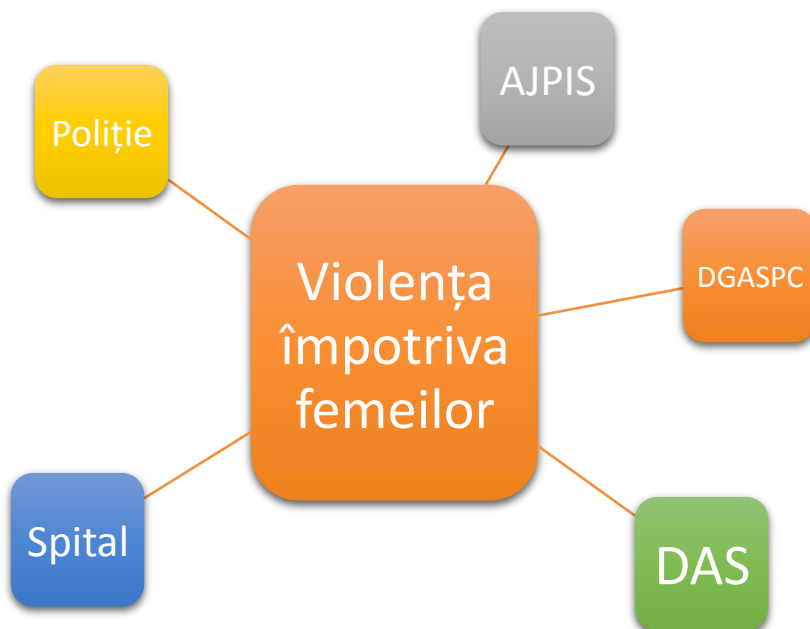

indicatori factori distincți ai violenței, dovedește ignoranța folosirii dimensiunii de gen în analiza infracționalității și necunoașterea înseamnății și manifestării violenței împotriva femeilor.

În plus, conversațiile limitate și informale pe care le-am avut cu funcționarii din I.P.J. Giurgiu au întărit spusele asistentelor sociale. Pe de o parte, poliția de proximitate este informată mereu, fie de spital, de DGASPC, DAS sau direct de victime, de vecini. Când sunt sesizați, polițiștii se deplasează cu un echipaj la adresa menționată, însă intervenția respectivă este foarte limitată, datorită normelor legale (intervenție doar cu mandat judecătoresc). Pe de altă parte, realitatea cu care aparent se confruntă poliția este retragerea plângerilor din partea victimei. Inițial, declară ei, victima depune plângere împotriva partenerului agresiv, „dar când [victima] este informată că odată declanșat procesul de procuratură șansele sunt ca bărbatul să intre la pușcărie pentru că violența se consideră infracțiune, atunci victima își retrage plângerea”, explică adjunctul poliției Giurgiu.²⁵ Similar se petrece în cazul violului, când victima își poate retrage plângerea sau, mai mult, fiind nevoie să aducă dovada suplimentară a analizei medicale pentru constatarea traumei sexuale.

Nu de neglijat în analizarea situației femeilor victime ale violenței partenerului este reacția autorităților față de cercetarea de față. În cazul concret al Poliției, cea mai evidentă reacție a fost de respingere a accesului la observația participativă, la practica de zi cu zi a funcționarilor și chiar interzicerea de a sta de vorbă cu funcționarii angajați, dacă aceștia nu au primit o dispoziție specială. Faptul că accesul la personalul angajat în sistemul public este restricționat cercetării nu lasă posibilitatea unei interpretări detaliate a situației din instituție și, prin urmare, șansele unor direcții de acțiune pentru îmbunătățirea serviciilor sunt reduse.

²⁵ Legislația din păcate nu acoperă ceea ce declară poliția, procuratura auto-sesizându-se doar în cazul spitalizării victimei mai mult de 90 de zile. În plus, pentru agresiune fizică împotriva femeii, fără a fi considerată tentativă de omor, nu există legal posibilitatea condamnării la pușcărie. Chiar și în cazul unui ordin de protecție emis și încălcat de agresor, care comite contravenția de lovi încă o dată victima, tot nu există acoperire legislativă pentru arestarea agresorului.

PERCEPȚIILE ȘI ATITUDINILE LA NIVEL INSTITUȚIONAL FAȚĂ DE VIOLENȚA ÎMPOTRIVA FEMEILOR

Atitudinea la nivel instituțional față de femeile victime ale violenței partenerului este una condescendentă și indiferentă la prima vedere. Însă indiferența sau neutralitatea instituțiilor mențin starea de violență, fiind în general cunoscut de către femei și bărbați că nu există nici o voință de intervenție din partea serviciilor publice în spațiul domestic, nici măcar în situații de criză.

Întrucât nu există politici pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor, se dezvoltă inițiative private, care acoperă doar minimal nevoile întâlnite la nivelul societății.²⁶ Deocamdată nu există nici în sistemul educativ, nici în sistemul de securitate civilă, politici referitoare la prevenirea sau combaterea violenței împotriva femeilor. Astfel, singurul sistem, atât

²⁶ Considerat cf. Standardului European din 1986 ca fiind 1 loc pentru o femeie cu copil/copii la 10000 de locuitori.

informativ cât și regulator, rămâne percepția funcționarilor din instituțiile publice față de diverse forme ale violenței împotriva femeilor, cât și atitudinile și practicile lor față de femeile victime ale violenței. Aceste percepții, atitudini și practici sunt exprimate individual de către funcționarii publici și sunt confruntate cu cadrul mai larg al societății, dar foarte rar sunt asumate instituțional. Deseori funcționarii publici sunt lăsați să înțeleagă, după propriile aprecieri, ce anume se întâmplă și să decidă ce se poate face pentru femeile victime ale violenței. Starea este perpetuată în lipsa unei metodologii de implementare a legislației în vigoare, în lipsa unei evaluări periodice a serviciilor de asistență socială, a serviciilor de sănătate sau a serviciilor de securitate a persoanei. Totodată, persistenta indiferență politică nu propune evaluarea, bugetarea și propunerea de noi politici pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor.

Din cercetarea făcută în municipiul Giurgiu reiese că există diferențe între funcționarii femei și bărbați în percepția și atitudinea față de violența împotriva femeilor. Femeile angajate în diverse servicii publice sau private, care intră în contact cu femei victime ale violenței partenerului, sunt mai interesate în a explica fenomenul violenței prin prisma „mentalității” sau a stării materiale precare a cuplurilor care ajung la violență. În schimb, bărbații angajați în sistemul public tind să asocieze violența împotriva femeilor cu elemente externe cum ar fi alcoolul, lipsa banilor. Ambele grupuri de funcționari, atât bărbații cât și femeile, consideră că au putere limitată de intervenție în viața femeilor care suferă de pe urma violenței partenerului, iar în ansamblu societatea nu este văzută ca responsabilă în a combate fenomenul violenței împotriva femeilor. Respondenții funcționari publici atribuie existența violenței domestice unei mentalități greșite pe care, femeile în mod special, trebuie să o schimbe, nemaiacceptând situația de violență. Deși cred mai degrabă că violența dintre parteneri este o consecință a unor factori sociali, singura opțiune care transpare mai mult în discuțiile purtate este efectul pe care mass-media îl poate avea în schimbarea mentalității. Răspunsurile funcționarilor referitoare la soluțiile de combatere a violenței împotriva femeilor se limitează la mesajul care poate fi transmis sub formă educativă la televizor.

În interviurile purtate a revenit curent ideea „mentalității”, înțeleasă ca un cod social și cultural, care definește regulile de comportament al membrilor. În analiza făcută de Picker (2014), mentalitatea se referă la ceea ce aparent este un adevăr evident. Heintz, analizând „mentalitatea

românească”, explică cum în România percepția asupra condiției socio-economice înapoiate, comparativ cu vestul Europei, este datorată „mentalității”, care exprimă în mod specific o etică a muncii. Totuși, alte studii (Fairclough *et al.* 2006) precizează că mentalitatea în vorbirea curentă românească se referă la identitatea culturală. Preluând analizele făcute anterior, la care adaug concluziile din prezenta cercetare, mentalitatea poate fi echivalată cu tradiția, mitologia, cultura comună, dar în special codurile sociale și culturale informale. Mentalitatea include expresii uzuale zilnice, proverbe sau zicători – spre exemplu „Femeia nebătută e ca moara neferecată”, dar reflectă și înțelegeri despre structura socială și poziționarea valorilor, cum ar fi stigmatizarea și inferiorizarea etnicilor romi (Rughiniș 2010) sau blamarea victimei în cazul violenței de gen (Vamanu și Vamanu 2013).

Este dincolo de orice îndoială faptul că „mentalitatea” este demnă de o analiză aprofundată în ceea ce privește perpetuarea prejudecăților față de violența împotriva femeilor. Însă este de criticat faptul că funcționarii publici sunt neinstruiți în înțelegerea fenomenului violenței împotriva femeilor, și în special a caracteristicilor multiple de vulnerabilitate, în cazul violenței suferite din cauza partenerului, și că acești funcționari se referă la „mentalitatea” femeilor, care trebuie schimbată.

DE CE INSTITUȚIONAL VORBIM DOAR DE „VIOLENȚA ÎN FAMILIE”?

Formele de violență împotriva femeilor înțelese și împotriva cărora se (re)acționează la nivel instituțional sunt doar parțial acoperite de legea violenței intra-familiale și de criminalizarea cazurilor de viol.²⁷ Restul actelor de violență împotriva femeilor nu există într-o încadrare legislativă sau normativă. Iar atentatul unui partener față de parteneră nu este definit ca violență împotriva femeilor, ci este categorizat ca și crimă sau tentativă de omor — atunci când se poate dovedi gravitatea — cu subcategoriile lor juridice. Având în vedere înțelegerea, la nivelul autorităților, față de violența de gen și care sunt formele pe care le îmbracă, reacția la nivel

²⁷ Petru consultare legislație vezi nota 7, mai sus.

instituțional este precară și nu există în Giurgiu la ora actuală nici un program sau politică publică proactivă față de fenomenul violenței împotriva femeilor.²⁸

Într-un recent raport, bazat pe o metodologie cantitativă de explorare la nivel național a serviciilor care sunt la dispoziția femeilor victime ale violenței, câteva concluzii sunt comparabile cu datele obținute prin cercetarea de față: „lacune în legislația secundară referitoare la modul de funcționare a unităților de asistență socială specializate pentru victime ale violenței” sau faptul că asistenții sociali sunt neprotejați, sunt „expuși și vulnerabili în fața riscurilor asociate muncii cu victimele violenței” (Studiu național 2013: 22). Alte concluzii detaliază despre lipsa pregătirii specifice sau a formării continue, lipsa supervizării profesionale și, mai ales, lipsa bugetului și a necesităților de bază pentru beneficiare, adică locurile din centrele de primire a victimelor violenței sau perioada pentru care pot femeile să fie protejate rămânând în centre. Desigur, nu acestea sunt unicele soluții instituționale care se pot oferi femeilor și, cu siguranță, mai multă atenție trebuie acordată fenomenului prin implicarea bărbaților în înțelegerea și combaterea fenomenului violenței împotriva femeilor.

Totuși, din cercetare reiese că instituțiile statului sunt cunoscute femeilor victime ale violenței. Ele știu că pot apela la autorități, dar nu o fac în mod conștient. Cele mai multe răspunsuri arată că ajutorul primit de la autoritățile statului este insuficient, temporar și nu poate fi o cale spre scăpare dintr-o stare conflictuală. Femeile care se găsesc într-o stare gravă și suferă violența în mod constant, repetat, au avut ocazia să intre în legătură cu instituțiile statului. Femeile au informații despre posibilitățile pe care le are statul de a le susține și ajuta în situații de criză și în încercările lor de a ieși din situația violentă. De cele mai multe ori, experiența cu personalul medical sau din instituții este, dacă nu dezamăgitoare, atunci sigur una care agravează situația victimei. În acest sens, există chiar o frică de autorități care acționează mai degrabă punitiv decât paleativ. Femeile victime ale violenței partenerului se tem de a fi judecate, mustrate, chiar jignite,

²⁸ Tot demn de remarcat este înființarea în decembrie 2015 a unei linii telefonice de urgență pentru persoanele victime ale violenței împotriva femeilor.

sau în cel mai bun caz compătimate, când ajung în contact cu personalul spitalului, centrelor de protecție sau cu polițiști.

Una dintre respondente, povestind cum a pierdut o sarcină în 6 luni datorită bătăilor crunte primite de la partener, spune că doctorul sigur a văzut că fetusul murise din cauza bătăilor primite de mamă cu două zile înainte. Totuși, nici doctorul nici altcineva nu a sesizat cazul poliției și nimeni nu a intervenit în vreun fel. Altă femeie povestește cum și-a pierdut dinții din cauza loviturilor primite de la partener și că o dată a stat 6 luni în spital. Nu avea unde să se ducă și niciun venit. Întrucât la spital nu mai putea să stea, unul dintre polițiștii care supraveghea cazul ei i-a făcut cunoștință cu un bărbat spunându-i că trebuie să facă ceva, în sensul că trebuie să plece pentru că oricum nu mai poate rămâne internată și cel mai bun lucru e să găsească un soț ca să aibă unde să stea.

Instituțional, identitatea unei persoane victime a violenței împotriva femeilor este percepută în multi-dimensionalitatea ei, însă atitudinile diferă. Percepția asupra etniei, clasei sociale, vârstei victimei fac ca părerile să fie foarte diferite și ca recomandările funcționarilor publici să fie clar discreționare. Una dintre femei, povestind ce i s-a întâmplat după ce a născut și și-a dat seama că oricât încerca să-și alăpteze copilul, nu avea lapte matern suficient, iar copilului îi era foame, s-a dus la medic, de la care nu a reușit să primească rețeta: „Nu a vrut să-mi dea lapte praf [doctora] pentru că a zis că sunt țigancă și am pieptul mare.” (Zana q. 30 ani)

În timpul focus-grupului de la DGASPC, am asistat la un caz tocmai anunțat din partea spitalului, că o fată de 13 ani venise cu un avorton. Întrebând ce se întâmplă în acest caz, răspunsurile au fost confuze, și o anume stare de irascibilitate s-a instalat între asistentele sociale. „Se urmează procedura”, mi s-a răspuns de către șefa departamentului, fără a clarifica nici un alt detaliu.

Analizând întâmplarea din timpul discuției planificate de grup, am observat pe de o parte că subiectul fetelor sau femeilor minore este mai degrabă evitat de autorități. În momentul în care cercetarea atinge aspecte procedurale și de intervenție directă în cazuri, funcționarii publici nu doresc deloc colaborarea cu cercetătorii. În loc de a interpreta atitudinile ostile ca o formă de incoerență sau neputința de a comunica detalii ale muncii în sistemul de asistență socială, pozițiile

sunt mai degrabă defensive față de comunitate sau de grupul cu care se identifică (Appiah 2010, Haslam et al. 2014). În dorința de a apăra comunitatea celor care fac parte din același serviciu, funcționarii mai degrabă nu vor dezvălui și vor oculta informațiile legate de munca lor cu convingerea că astfel apăra comunitatea lor la locul de muncă.

5. FACTORI CARE INFLUENȚEAZĂ VIOLENȚA ÎMPOTRIVA FEMEILOR: LOCUL, MIGRAȚIA, CAPITALUL, SERVICIUL, MEDIUL ASOCIATIV, RELIGIA

Violența împotriva femeilor este de cele mai multe ori interpretată restrictiv, însă ea influențează viața și deciziile femeilor victime. Spre exemplu, diferența dintre mediul urban și rural este una semnificativă, având consecințe hotărâtoare în viața femeilor. Municipiul Giurgiu este un oraș de graniță, fiind, după toate considerentele administrative, singurul oraș din județ. Deși alte două comune din județ au fost numite orașe sub regimul Ceaușescu, Mihăilești și Bolintin, ele nu respectă nici pe departe cerințele administrative, numărul și calificarea personalului pentru a putea funcționa ca orașe. Astfel, 70% din populația județului Giurgiu se află în mediul rural, răspândită aproape uniform în cele 54 de comune, cu primării separate, dintre care unele cuprind câteva sate. Restul populației, aproape 65.000 de locuitori sunt înregistrați în orașul Giurgiu, capitala județului. Având în vedere particularitățile orașului Giurgiu, am urmărit să înțeleg în ce măsură influențează viața femeilor localitatea în care trăiesc.

Migrația este unul din factorii importanți care schimbă viața de familie și dinamica violenței împotriva femeilor, indiferent de tipul ei. Pe de o parte, din punct de vedere economic și social, migrația împinge femeile în lumi diferite unde normele, cutumele și constrângerile vecinătății capătă alte nuanțe. Pe de altă parte, apar noi variabile în exersarea violenței asupra femeilor: legale sau birocratice legate de custodia asupra copiilor, drepturi de moștenire și apartenență. Astfel, femeile cu copii care trăiesc într-o stare de violență conjugală și decid, împreună sau separat de partener, să înceapă un proiect migrator, trebuie să ia în considerare dacă vor obține acordul partenerului violent de a trece granița împreună cu copiii. Cele mai multe dintre femei se declară fericite când nu sunt constrânse de o căsătorie legală sau de recunoașterea copilului/copiilor de către tată. Situații contraintuitive, care demonstrează că legislația și regulamentele statului român, în loc să sprijine femeile, multiplică formele de violență asupra celor aflate în situații de marginalitate sau de excluziune socială.

Deși inițial am considerat importantă relația dintre așezarea geografică a orașului Giurgiu ca oraș de graniță și fenomenul migrației sau al mobilității forței de muncă, cercetarea a demonstrat alte legături contextuale. Aproape toate respondentele cunoscuseră migrația sub o formă directă sau prin intermediul familiei, dar nu prin trecerea celei mai apropiate granițe. Țările de destinație sunt Spania, Italia, Germania, Anglia, iar tipurile de muncă alese urmează trendul general al populației mobile din România. Unele observații întăresc concluzii ale unor studii anterioare asupra schimbării relației de gen în cuplu, femeile câștigând prin mobilitatea muncii mai mulți bani și mai multă libertate.

În mod particular, migrația apare ca o variabilă în relația dintre partenerul violent și femeia victimă datorită, în primul rând, legislației restrictive în ceea ce privește mobilitatea membrilor familiei, dar și expunerii unor diferite sisteme legislative privitoare la violența domestică. Un exemplu este al unei femei care, deși a reclamat de-a lungul anilor, violența din partea partenerului către autoritățile din Giurgiu, singura dată când a fost arestat de poliție și a petrecut niște luni în închisoare a fost în Italia.

Deseori mișcările de capital — restructurarea economiei locale, investiții sau insolvențe ale marilor angajatori — determină situația familială, și îndeosebi economia casei. Spre deosebire de politicile intervenționiste din timpul regimului socialist centralizat, politicile familiale ale statului în ultimele decade se resfrâng asupra femeilor, limitându-le libertatea de mișcare și decizie. În analiza raportului de față nu pot omite felul în care se reflectă sărăcirea populației, restrângerea statului social, insecuritatea muncii și a locuinței. Femeile sunt supuse violenței de gen, fără ca statul să aibă vreo pârghie de intervenție și nici vreo strategie pe termen mediu sau lung. Nu numai lipsa personalului calificat care poate să ofere suportul necesar: asistent social, medic, polițist, dar mai ales situația economică generală și șansele femeilor de a fi pe piața muncii într-un mod decent influențează deciziile unei femei victimă a violenței partenerului. Totodată legislația și birocrăția

greoaie a custodiei copiilor²⁹ îngreunează situația multor femei care nu pot oferi sprijinul necesar copiilor pe care îi au informal în grijă.

În cele din urmă este important de observat cum alte structuri paralele statului vin să contrabalanseze lipsa ofertei serviciilor necesare pentru prevenirea, combaterea sau reglementarea violenței de gen. Aceste structuri care pot fi mediul asociativ și comunitățile religioase, în cazul județului Giurgiu formează o singură asociație. Femeile victime ale violenței nu au nici o altă posibilitatea de a apela la un alt sprijin din partea societății.

O altă dimensiune a realității în care trăiesc femeile victime ale violenței partenerului este religia. Cercetarea nu a urmărit explicit să arate în ce fel credința religioasă a femeilor contribuie la păstrarea relației cu agresorul datorită valorizării familiei dincolo de siguranța și sănătatea personală. De-a lungul interviurilor am remarcat că această dimensiune socială trebuia inclusă în designul inițial de cercetare, întrucât atitudinile femeilor față de violența partenerului nu sunt întotdeauna conștient legate de credința religioasă, dar normativitatea vieții sociale este susținută și întărită de biserică și de comunitatea religioasă.

²⁹ Codul civil 2011, Legea nr. 272/2004 privind Protecția și Promovarea Drepturilor Copilului, Legea republicată nr. 18/1990 privind ratificarea Convenției cu Privire la Drepturile Copilului.

CONCLUZII

În acest Raport am urmărit să expun critic problemele structurale care reies din cercetarea de teren făcută în Giurgiu asupra fenomenului violenței împotriva femeilor. Reluând ceea ce am menționat în introducere, dintre formele de violență împotriva femeilor, cercetarea s-a axat pe violența suferită de femei din cauza partenerului. Am detaliat asupra felului în care acest tip de violență este perceput, cum este interpretat atât de victime, sau de femei martore, cât și de funcționarii publici care intră în relație profesională cu femeile victime ale abuzurilor partenerului.

Datele culese din teren prezintă, pe de o parte, percepția *la firul ierbii* față de violența împotriva femeilor, pe de altă parte, felul în care instituțiile publice înregistrează sau nu, acționează și reacționează la diferitele forme de violență împotriva femeilor. În plus, reies din cercetare mai mulți factori care influențează datele inițiale ale mediului în care femeile suferă violența partenerului. Din ipotezele inițiale unele au fost infirmate, altele confirmate, după cum voi arăta mai jos.

Ca o precizare, raportarea la mine ca cercetătoare le-a făcut pe interviewate de multe ori să se eschiveze sau chiar au refuzat să povestească experiențele violente prin care au trecut sau starea de violență în care se aflau. Pe de o parte, femeile rome au arătat o atitudine de apărare a identității și o frică de a fi stigmatizate ca femei mult mai expuse violenței. Faptul de a fi întrebate despre violența suferită le poziționa inițial circumspect, chestionând în ce măsură prin povestirile lor riscă să întărească stereotipurile despre identitatea etnică. Pe de altă parte, am constatat că mai degrabă femeile nerome preferă discuțiile private pentru a păstra anonimatul. Femeile nerome vor să arate cum experiența violenței este mult mai puțin semnificativă pentru ele în comparație cu cea a femeilor rome. Ele afirmă rareori explicit această diferență, ci își prezintă opinia povestind despre alte femei, dovedind cât de puternic internalizată este identitatea majoritară. Identitatea majoritară este internalizată de femeile care se consideră dincolo de o

presupusă inferioritate care afectează clasele de jos, persoanele needucate sau minoritatea etnică romă. Astfel, putem trage concluzia că pentru ambele categorii etnice de femei identitatea este importantă. Apartenența la și identificarea cu un grup etnic — minoritar sau perceput majoritar — influențează atitudinea femeilor față de violența împotriva femeilor. Pentru femeile rome percepția că „româncele” nu sunt supuse în aceeași măsură violenței domestice este contrabalansată de percepția femeilor nerome că femeile rome sunt mult mai des supuse violenței din partea partenerului.

În primul capitol am pornit de la ipoteza cu privire la fenomenul violenței partenerului care este întâlnit în aceeași măsură la femeile rome și nerome. După interviuri, ipoteza generală a fost confirmată, fiind vorba de un tip de violență împotriva femeilor răspândită atât în viața femeilor rome cât și trăite de femeile nerome, într-un cartier sau comunitate locală unde etnicitatea este mixtă. Toate femeile rome și nerome cu care am discutat sunt conștiente de existența fenomenului violenței domestice, fie că trăiseră ele însele, fie că auziseră sau fuseseră martore la fapte de violență împotriva femeilor.

Pe de altă parte, reprezentanții instituțiilor au specificat că nu există diferențe între femei rome și nerome, atât din punctul de vedere al înregistrării datelor — pentru că nu există date colectate despre violența domestică cu specificarea etniei, cât și ca părere personală despre felul în care sunt sprijinite femeile de serviciile publice, indiferent de etnie.

Surprinzător însă, în ceea ce privește ipotezele specifice, cercetarea a demonstrat contrariul. Am pornit de la prezumția că violența domestică în general nu este mărturisită pe motiv că ar dăuna victimei și mai mult („despre care femeile nu vorbesc unor terțe persoane din teama/convingerea ca le-ar fi mai rău decât deja le este”). În urma interviurilor a apărut o diferență destul de clară: femeile care împărtășesc altora experiența prin care trec sunt mai degrabă femeile rome, cele nerome fiind constrânse foarte puternic de teama de a fi stigmatizate.

În general, femeile rome vorbesc despre situația de violență în care se află și mai degrabă apelează la familie și la comunitate pentru a interveni în situația de violență, dar nu apelează decât rareori la autorități. Femeile nerome nu fac cunoscută altora situația de violență domestică în care se află,

nu apelează la autorități decât foarte rar și destul de rar la familie. Cercetarea ne arată că femeile, indiferent de etnie, nu apelează decât în mod excepțional la autorități. Din răspunsurile primite cea mai des întâlnită explicație este că autoritățile „nu au cum” să intervină să schimbe situația de violență suferită de femei de la partener. Felul în care femeile supuse violenței partenerului apelează și cer ajutorul familiei sau persoanelor din anturajul propriu, depinde de configurația familială și de mediul urban/rural în care trăiesc. Astfel, femeile care trăiesc în apropierea familiei sau au o familie extinsă, vor apela la ajutorul familiei pentru a dezamorsa situațiile de violență. În cazul în care femeile sunt departe de familia biologică sau politică, atunci șansele ca ele să apeleze la terțe persoane scade.

A doua ipoteză a cercetării este infirmată de datele obținute. Femeile care reușesc să povestească suferința trăită alături de partenerul violent au șanse mai mari să iasă din relația violentă decât femeile care păstrează tăcerea. Totuși, ipotezele specifice nuanțează diferențele dintre femeile rome și nerome.

Întrucât femeile rome mai degrabă apelează la familie și la comunitate ca sisteme de reglare a violenței de gen, ele sunt mai supuse deciziilor celor din jur. Dacă familia le susține în demersul lor de a ieși din relația cu partenerul violent, iar negocierea se face în comunitate sau în familia extinsă, atunci femeia primește suportul necesar, simbolic și material, pentru a ieși din relația violentă. În schimb, în situația în care femeia care deplânge relația violentă nu găsește sprijinul familiei biologice sau politice, și nu i se oferă suportul necesar terminării relației sau negocierii termenilor, atunci femeia se găsește în situația în care va trebui să confrunte nu numai bărbatul abuziv, dar și familia sau rețeaua de relații sociale. În acest caz, șansele ca femeia să iasă din starea de violență sunt foarte mici, întrucât femeile rome mai degrabă nu vor apela la terți sau la autoritățile publice pentru a interveni în relația domestică violentă. De remarcat este că întotdeauna condiția de femeie supusă violenței partenerului este evaluată și judecată de cei din jur, care decid cât de suportabilă sau de justă este violența suportată de femeie.

Femeile nerome se găsesc în situația precară de a nu dezvălui nici autorităților, nici familiei (biologice sau politice) sau prietenilor situația de violență în care se află din cauza partenerului. Cele mai multe răspunsuri confirmă faptul că femeile, deși informate de existența unor structuri

publice de ajutor, acest sprijin este insuficient pentru nevoile lor dincolo de momentul de criză. Cele mai multe dintre femeile nerome nu ies din relația violentă, ceea ce este valabil chiar și pentru cele care apelează la autorități – ajung pentru un timp în centrul „mama și copilul”, în adăpostul oferit de asociație și/sau își obțin certificatul medico-legal. În general femeile nerome vor vorbi despre o relație abuzivă cu un partener violent doar în cazul în care au ieșit din relație, pe când femeile rome vor vorbi și vor căuta sprijinul rudelor când sunt în relație, pentru confirmarea și legitimarea relației și a poziției ei. Dincolo de un relativ suport material sau simbolic oferit de familie sau prieteni, instituțiile răspund insuficient nevoilor reale ale femeilor victime ale violenței partenerului.

Cea de-a treia ipoteză se referă la percepțiile și atitudinile persoanelor angajate în sistemul public sau privat care intră în legătură cu femeile expuse violenței domestice. Desigur, cu cât autoritățile sunt mai informate despre violența domestică și violența de gen cu atât mai mult ar putea oferi sprijin femeilor victime ale violenței. Din cercetarea făcută reiese însă că funcționarii publici, fie asistenți sociali, fie juriști, polițiști sau asistenți medicali, nu sunt informați instituțional despre fenomenul violenței împotriva femeilor și doar parțial recunosc violența partenerului ca violență specifică împotriva femeilor. Funcționarii acționează conform opiniilor și percepțiilor lor, fiind totodată constrânși de legislația și normele de aplicare specifice ministerelor.

Instituțiile nu au un program de colaborare, și nici măcar nu interpretează legislația în același mod. În mod esențial legea nr. 217/2003 „pentru prevenirea și combaterea violenței în familie” rămâne cea mai mare problemă pentru felul în care reglementează violența împotriva femeilor ca violență intra-familială, restricționând interpretarea multor fenomene de violență și îngreunând posibilitatea femeilor de a-și cere dreptatea. Legea intră deseori în contradicție cu alte legi, care protejează familia sau dreptul la siguranța personală. Mai mult, legea nu are acoperire la nivelul politicilor, neexistând, cel puțin în județul Giurgiu, nici echipe intersectoriale, nici centre pentru

prevenirea și combaterea violenței în familie, nici centre de asistență destinate agresorilor, sau centre pentru servicii de informare și sensibilizare a populației, așa cum prevede legea.³⁰

Astfel, ipotezele specifice au fost infirmate, datorită lipsei de informație juridică specifică asupra fenomenului violenței împotriva femeilor a persoanelor angajate în sistemul public sau privat. Din cauza curențelor legislative și a lipsei suportului politic, personalul care trebuie să ajute o femeie victimă a violenței partenerului să iasă din starea de violență nu poate face față situațiilor reale. Carența sistemică și lipsa suportului instituțional pentru formarea continuă a angajaților în sistemul de asistență socială se bazează pe și întărește prejudecățile și concepțiile sexiste și misogine care blamează femeile victime, lăsând „mentalităților” și cutumelor locul justiției în societate. În plus, metodologia de implementare a politicilor sociale (d.e. alocarea venitului social, desfășurarea anchetelor sociale), lipsa personalului calificat sau instruit, cât și regulamentele de funcționare internă ale poliției fac ca violența dintre parteneri și în general violența împotriva femeilor să fie invizibilă la nivelul autorităților locale.

Dincolo de ceea ce au arătat ipotezele inițiale, au reieșit din cercetare informații relevante pentru relația dintre violența împotriva femeilor și felul în care este percepută violența partenerului de către femeile rome și nerome. În primul rând, tipul de comunicare al femeilor rome în cadrul familiei, biologice sau extinse, și în cadrul mai larg al comunității creează un mediu favorabil solidarității între femei, care lipsește în cazul femeilor majoritare. În al doilea rând, femeile nerome mai degrabă nu dezvăluie situația de violență trăită, nici în timpul relației, nici după ce au ieșit din relația violentă, de teama stimei pe care o capătă în comunitate (d.e. la locul de muncă) sau în societate. Totuși, și de partea cuplului aflat în conflict, și de partea rudelor, nu este clar care este aportul pe care trebuie să îl aibă familia, comunitatea, societatea, în stoparea violenței domestice. Uneori părinții intervin, alteori nu. Aceeași părinți se pot arăta uneori împotriva violenței, alteori o tolerează, bazându-se pe concepția că nu se intervine în treburile familiei, adică în cazul violenței în relația de cuplu. La fel se întâmplă în cazul femeilor care au suferit de violența

³⁰ Legea 217 / 2003 poate fi consultată la URL: <http://www.mmuncii.ro/pub/imagemanager/images/file/Legislatie/LEGI/L217-2003-R.pdf>

partenerului, ele uneori apelând la părinții proprii sau ai partenerului pentru a opri conflictul, altele nu. Însă în nici un caz, intervievatele nu au dat un răspuns clar de ce uneori au apelat la rude, altele nu.

Spre deosebire de femeile, rome sau nerome, care au ieșit din relația violentă și care încearcă să reflecteze, să și-o explice cât de bine pot, femeile care se află încă în relația violentă tind să diminueze importanța actelor de violență, să arate că sunt stăpâne și conștiente de ceea ce se întâmplă, că țin situația sub control, că sunt înțelepte.

Un aspect important al cercetării este relația familială. În toate cazurile, persoanele intervievate trecuseră prin cel puțin două mariaje, formalizate sau nu, însă în nici unul din cazurile prezentate direct de intervievate sau povestite despre alte persoane, nu există căsătorii unice. Concludent este faptul că, pe de o parte, familia mononucleară este un model față de care oamenii fac un compromis, neavând corespondent în realitatea socială. Consecințele apar sub forma sancțiunilor împotriva femeilor atunci când ele nu corespund modelului normativ — au avut o căsătorie anterioară — obligându-le să persiste într-o relație violentă. De asemenea, consecințele normativității afectează copiii rezultați din căsnicii diverse sau incomplet legalizate (copii recunoscuți de tatăl biologic, care trăiesc în familia adoptivă, copii nerecunoscuți sau neidentificați la naștere după tată, copii față de care tatăl își exercită puterea legală doar constrângător) care suferă traume datorate participării la violența împotriva mamei, care suferă constrângeri materiale și simbolice datorită legislației insuficient dezvoltate clarificatoare în privința violenței domestice, etc.

Politicile publice trebuie dezvoltate astfel încât să traseze exact felul în care autoritățile trebuie să intervină în situații de violență împotriva femeilor. Ascultând mărturiile mai multor femei victime ale violenței, toate au afirmat că nu au apelat și că nici nu ar fi apelat (dincolo de situația de criză) la autoritățile publice. Aproape toate sunt convinse că nu se poate implica „nimeni din afară” în relația violentă de cuplu și că nu există nici un sprijin real pe care serviciile publice să îl ofere, referindu-se în mod special la locuință și intervenția imediată a poliției, dar și la reglementări legale (spre exemplu ordinul de restricție trebuie dublat de măsuri pentru siguranța femeii) la serviciu, la sprijin psihologic de lungă durată, la custodia copiilor, ajutor pentru îngrijirea copiilor.

Revenind la tema principală a proiectului, trebuie să precizez că alte forme de violență împotriva femeilor sunt și mai puțin conștientizate. Chiar și în cazul violului, blamarea victimei este constantă, în condițiile în care violul este văzut ca un apanaj al virilității, un atribut al masculinității. Cele mai multe opinii despre ce este violul, care sunt formele lui, care sunt cauzele care duc la violența sexuală, folosesc stereotipuri și prejudecăți maciste care, pe de o parte, arată ignoranța față de manifestarea violenței sexuale împotriva fetelor și femeilor, pe de alta, totală internalizare a unui sistem patriarhal, care nu chestionează violența de gen ca violență sistemică. Indiferent că respondetele erau femei sau bărbați, percepția față de violența de gen este sumară.

RECOMANDĂRI

Soluțiile de intervenție instituțională, sugerate chiar de către unele femei victime ale violenței, sunt: constituirea unor echipe de asistenți sociali care să meargă pe stradă, în cartier, care pot afla astfel ușor despre situațiile de violență domestică și pot avea strategii de intervenție nu doar punctuală, ci și pe termen mediu, de scoatere a femeii din mediul violent; legislația care să impună imediat intervenția poliției în cazul infracțiunilor de violență împotriva femeilor, nu doar în urma unui mandat emis de judecător; suport instituțional real, adăpost și tratament pentru victimele violenței pe termen lung, de niște ani, nu doar pe termen scurt, de câteva zile până la maxim 3 luni, cum este la ora actuală.

Suportul din partea serviciilor publice trebuie să fie consistent și să prioritizeze nevoile femeilor victime ale violenței:

- 1) locuință pentru femeile care nu au nici un suport de a se întreține singure;
- 2) intervenția imediată a poliției;
- 3) legislație corespunzătoare: spre exemplu, ordinul de protecție trebuie dublat de măsuri pentru siguranța femeii;
- 4) centre pentru recuperare și tratament psihologic de lungă durată;
- 5) suport pentru creșterea copiilor pentru mamele care sunt singure.

Concluziile cercetării în județul Giurgiu:

1. PRESIUNEA SOCIETĂȚII, A COMUNITĂȚII ȘI A FAMILIEI ATÂT ASUPRA FEMEILOR ROME CÂT ȘI A CELOR NEROME

Familia și comunitatea au cea mai mare cădere în a evalua, regla, ascunde sau sprijini o relație violentă dintre parteneri.

Cea mai puternică metodă de reglare a violenței împotriva femeilor este **stigma și rușinea/vina** indusă femeilor victime, ca să nu poată să își ceară dreptate.

- Stigma este reglementată la nivel social și reprezintă modalitatea de control social asupra femeii și barierele pe care societatea/comunitatea/familia le impun pentru a descuraja femeia să caute ajutor sau dreptate în afară.
- Rușinea victimei este internalizarea de către femeie a unor sentimente negative față de propria persoană și funcționează ca auto-pedepsire. Vina resimțită are în schimb legătură cu „evaluarea negativă a unei acțiuni” (Beck et al. 2011)

1. PREJUDECĂȚILE FAȚĂ DE IDENTITATEA FEMEILOR VICTIME ALE VIOLENȚEI PARTENERULUI ȚIN DE FELUL ÎN CARE NU LEGEA, CI CUTUMA SOCIALĂ TOLEREAZĂ ȘI NORMALIZEAZĂ VIOLENȚA ÎMPOTRIVA FEMEILOR

Pe de o parte femeile rome cred că femeile românce sunt mai pregătite să facă față partenerului violent, pe de altă parte femeile nerome, cred despre femeile rome că sunt mai supuse violenței decât femeile nerome.

2. INSTITUȚIILE PUBLICE EXISTENTE PENTRU PREVENIREA ȘI COMBATEREA FENOMENULUI VIOLENȚEI ÎMPOTRIVA FEMEILOR SUNT INEFICIENTE ȘI DISCRIMINATORII

- Instituțiile publice implicate în prevenirea și combaterea violenței în familie sunt ineficiente, prost bugetate, lipsite de coordonare, iar personalul este nepregătit pentru a acorda ajutor femeilor victime ale violenței.
- Funcționarii publici sau persoanele din mediul asociativ, în lipsa unei pregătiri adecvate, apelează la propriile opinii în legătură cu fenomenul violenței împotriva femeilor, cât și în cazuri concrete față de femeile victime.

- Deseori aceste judecări sunt pline de idei preconcepute și stereotipuri, și funcționează, în lipsa unei normative, formări și practici care să facă diferența dintre discriminare/rasism și identificarea persoane aparținând unor grupuri vulnerabile sau minorități de orice fel, drept sistem de evaluare.

Agresiunea și violența partenerului nu este amendată, ci femeia este cea care suferă *stigma* și își asumă *vina* pentru violența suferită.

Limitele studiului au făcut ca Raportul de față să nu conțină neapărat răspunsuri satisfăcătoare privitoare la soluțiile politice adecvate. Cum am afirmat și la început, alte studii la nivel european și național prezintă statistici din care reies cifre flagrante pentru nivelul de violență pe care îl suferă femeile în general în România. Raportul se bazează pe studiu etnografic, folosind metode calitative de cercetare, aruncă o lumină asupra unor aspecte mai puțin cercetate referitoare la funcționarea relațiilor din instituții și dintre instituții, cât și percepția față de fenomenul violenței împotriva femeilor și față de femeile victime ale violenței partenerului. Alegând jud. Giurgiu și fără a avea pretenția de generalizare a situației femeilor victime ale violenței partenerului, câștigul studiului stă în posibilitatea de a dezvolta mai departe alte direcții de cercetare și de acțiune politică.

DIRECȚIILE DE CERCETARE:

- necesitatea unor cercetări calitative în mai multe județe ale țării asupra modului în care funcționează instituțiile abilitate în prevenirea și combaterea violenței în familie conform legii nr. 217/2003.
- studii care să pună în balanță realitatea cu care se confruntă bărbații agresori, în ce fel percep și acționează față de femeile victime, față de alți bărbați, față de instituțiile statului cu care intră sau nu contact, datorită violenței exercitate asupra femeilor.

DIRECȚII DE ACȚIUNE CIVICĂ ȘI POLITICĂ:

- 1) Evaluarea sistemului de prevenție a violenței împotriva femeilor
- 2) Evaluarea centrelor de primire și suport pentru victime
- 3) Lobby pentru înființarea centrelor pentru agresori
- 4) Lobby pentru eliberarea pe loc a ordinului de protecție a victimei

- 5) Lobby pentru intervenția poliției în regim de auto-sesizare și, mai ales, de intervenție obligatorie și responsabilizare în toate cazurile de violență împotriva femeilor

BIBLIOGRAFIE:

Adorjani, Julia. „Percepția femeilor victime ale violenței domestice asupra sistemului de justiție penală”, PhD Thesis 2012.

Agenția Națională pentru Protecția Familiei (ANPF). *Date Statistice*. (2009). Disponibil online la URL: www.anpf.ro. Accesat la data de: 03.04.2009.

Alhabib, Samia, Ula Nur, și Roger Jones. "Domestic violence against women: Systematic review of prevalence studies." *Journal of Family Violence* 25, no. 4 (2010): 369-382.

Anderson, Kristin L. "Why do we fail to ask “why” about gender and intimate partner violence?." *Journal of Marriage and family* 75, no. 2 (2013): 314-318.

Appiah, Kwame Anthony. *The ethics of identity*. Princeton University Press, 2010.

Avdeyeva, Olga. "When Do states comply with international treaties? policies on violence against women in post-communist countries." *International Studies Quarterly* 51, no. 4 (2007): 877-900.

Bahun-Radunović, Sanja, și VG Julie Rajan, eds. *Violence and gender in the globalized world: The intimate and the extimate*. Ashgate Publishing Ltd., 2008.

Balibar, Étienne, și Immanuel Maurice Wallerstein. *Race, nation, class: ambiguous identities*. Verso, 1991.

Beck, J. Gayle, Judiann McNiff, Joshua D. Clapp, Shira A. Olsen, Megan L. Avery, and J. Houston Hagedwood. "Exploring negative emotion in women experiencing intimate partner violence: shame, guilt, and PTSD." *Behavior therapy* 42, no. 4 (2011): 740-750.

Beydoun, Hind A., May A. Beydoun, Jay S. Kaufman, Bruce Lo, and Alan B. Zonderman. "Intimate partner violence against adult women and its association with major depressive disorder, depressive symptoms and postpartum depression: a systematic review and meta-analysis." *Social science & medicine* 75, no. 6 (2012): 959-975.

Bițu, Nicoleta, și Crina Morteau. "Drepturile copilului sunt negociabile?." (2009).

Bogeanu, Ella Luisa. "The Role of Social Services in the Context of Intimate Violence." *Revista de Asistență Socială* 4 (2012): 153-174.

Bograd, Michele. "Strengthening Domestic Violence Theories Intersections of Race, Class, Sexual Orientation." *Domestic violence at the margins: Readings on race, class, gender, and culture* (2005): 25.

Bragă, Andreea (2014), „Violența împotriva femeilor rome. Relații de putere între femei și bărbați în comunitatea cu romi din Valea Seacă”, PhD Thesis.

CBS-AXA. *Studiu sociologic: Opinii, percepții și experiențe ale tinerilor privind violența în familie/cuplu*. Pregătit pentru AO Centrul Internațional pentru Protecția și Promovarea Drepturilor Femeii “La Strada”. 2014.

Centrul de Resurse Juridice și Institutul de Cercetare și Prevenire a Criminalității. *Prevenirea și intervenția eficientă în violența domestică*. București, 2003.

Centrul Național de Evaluare și Promovare a Stării de Sănătate. *Analiză de situație*.

Centrul Parteneriat pentru Egalitate. (2003). *Cercetarea Națională privind Violența în Familie și la Locul de Muncă*. Disponibil online la URL: <http://www.gender.ro>. Accesat la data de: 05.09.2015.

Cho, Hyunkag. "Racial differences in the prevalence of intimate partner violence against women and associated factors." *Journal of interpersonal violence* 27, no. 2 (2012): 344-363.

Connell, Raewyn W. *Gender and power: Society, the person and sexual politics*. John Wiley & Sons, 2014.

Corcea, Nicolae. "Violența în familie din perspectiva criminalisticii, criminologiei și a dreptului penal." *Studia Universitatis Moldaviae-Științe Sociale* 3.83 (2015).

Crenshaw, Kimberle. "Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color." *Stanford law review* (1991): 1241-1299.

Crenshaw, Kimberle. "Mapping the margins: intersectionality, identity politics, and violence against women of color." *The legal response to violence against women* 5 (1997): 91.

Devries, Karen M., Jennifer C. Child, Loraine J. Bacchus, Joelle Mak, Gail Falder, Kathryn Graham, Charlotte Watts, and Lori Heise. "Intimate partner violence victimization and alcohol consumption in women: a systematic review and meta-analysis." *Addiction* 109, no. 3 (2014): 379-391.

Dragomir, Otilia, și Mihaela Miroiu. *Lexicon feminist*. Polirom, 2002.

End, Markus. "History of Antigypsyism in Europe: The Social Causes," in *New Faces of Antigypsyism in Modern Europe*, Hristo Kyuchukov (ed.) 7-15, Praha, 2012.

Fairclough, Norman. "Semiosis, ideology and mediation." *Lassen, I.; Strunck J.; Vestergaard T. Mediating Ideology in Text and Image. Ten Critical Studies*, (2006): 19-37.

George, Jayashree, și Sandra M. Stith. "An updated feminist view of intimate partner violence." *Family process* 53, no. 2 (2014): 179-193.

Hanmer, Jalna, și Catherine Itzin. *Home Truths About Domestic Violence: Feminist Influences on Policy and Practice-A Reader*. Routledge, 2013.

Haslam, S. Alexander, Daan van Knippenberg, Michael J. Platow, și Naomi Ellemers, eds. *Social identity at work: Developing theory for organizational practice*. Psychology Press, 2014.

Heintz, Monika. "East European managers and Western management theories: An ethnographic approach of Romanian service sector enterprises." *Journal for East European Management Studies* (2002): 279-297.

Hesse-Biber, Sharlene Nagy, ed. *Feminist research practice: A primer*. Sage Publications, 2013.

Hesse, Barnor. "Im/plausible deniability: racism's conceptual double bind." *Social identities* 10, no. 1 (2004): 9-29.

Hostiuc, Sorin, Cristian George Curcă, și Dan Dermengiu. "Consimțământ și confidențialitate în asistența medicală a femeilor victime ale violenței domestice." *Revista Română de Bioetică* 9, no. 1 (2011): 37-49.

Htun, Mala, și S. Laurel Weldon. "The civic origins of progressive policy change: Combating violence against women in global perspective, 1975–2005." *American Political Science Review* 106, no. 3 (2012): 548-569.

Institutului de Cercetari Juridice "Acad. Andrei Rădulescu". *Studiu national asupra violentei domestice in romania si evaluarea caracteristicilor medico-legale, juridice si sociologice: noi directii de asistenta si actiune in perspectiva integrarii europene*. VIODOM (2008)

Irimescu, Gabriela. "Violența în familie și metodologia intervenției", în *Asistență socială, studii și aplicații*. Iași: Polirom, 2005.

Jewkes, Rachel. "Intimate partner violence: causes and prevention." *The lancet* 359, no. 9315 (2002): 1423-1429.

Josephson, Jyl. "The intersectionality of domestic violence and welfare in the lives of poor women." *Journal of Poverty* 6, no. 1 (2002): 1-20.

Kaya, Yunus, și Kimberly J. Cook. "A cross-national analysis of physical intimate partner violence against women." *International Journal of comparative sociology* 51.6 (2010): 423-444.

Kelly, Ursula A. "Theories of intimate partner violence: from blaming the victim to acting against injustice: intersectionality as an analytic framework." *Advances in Nursing Science* 34.3 (2011): E29-E51.

Lawrence, Amy E., și Casey T. Taft. "Shame, posttraumatic stress disorder, and intimate partner violence perpetration." *Aggression and Violent Behavior* 18, no. 2 (2013): 191-194.

Marinaro, Isabella Clough, și Nando Sigona. "Introduction Anti-Gypsyism and the politics of exclusion: Roma and Sinti in contemporary Italy." *Journal of Modern Italian Studies* 16, no. 5 (2011): 583-589.

Matras, Yaron. "The Role of Language in Mistifying and De-Mistifying Gypsy Identity." In *The Role of the Romanies. Images and Self-Images of "Gypsies"/Romanies in European Cultures*, Nicholas Saul, Susan Tebbutt (ed.), 53-78. Liverpool: Liverpool University Press, 2004.

McCall, Leslie. "The complexity of intersectionality." *Signs* 40, no. 1 (2014).

Ministerul Justiției și Institutul Național de Criminologie. "Percepția și dimensiunile violenței în anumite zone ale capitalei. Studiu pilot: sectorul 2."

Nathanson, Alison M., Ryan C. Shorey, Vanessa Tirone, și Deborah L. Rhatigan. "The prevalence of mental health disorders in a community sample of female victims of intimate partner violence." *Partner abuse* 3, no. 1 (2012): 59.

Olesen, Virginia. "Feminist qualitative research in the millennium's first decade." *NK Denzin & YS Lincoln (2011). The Sage Handbook of Qualitative Research*, (2011): 129-146.

Oprea, Alexandra. "Re-envisioning social justice from the ground up: Including the experiences of Romani women." *Essex human rights review* 1, no. 1 (2004): 29-39.

Oprea, Cristina. "Why Don't Abused Women Access Social Services of Support." *Revista de Asistență Socială* 4, (2012): 175-184.

Ortiz-Barreda, Gaby, Carmen Vives-Cases, and Diana Gil-González. "Worldwide violence against women legislation: an equity approach." *Health Policy* 100.2 (2011): 125-133.

Overstreet, Nicole M., și Diane M. Quinn. "The intimate partner violence stigmatization model and barriers to help seeking." *Basic and applied social psychology* 35, no. 1 (2013): 109-122.

Pennington-Zoellner, Kendra. "Expanding 'community' in the community response to intimate partner violence." *Journal of family violence* 24, no. 8 (2009): 539-545.

Picker, Giovanni. "'Țiganu-i țigan'." *Civilisations* 62, no. 2 (2014): 51-70.

Pinchevsky, Gillian M., and Emily M. Wright. "The impact of neighborhoods on intimate partner violence and victimization." *Trauma, Violence, & Abuse* 13, no. 2 (2012): 112-132.

Popa, Mirela-Simona. "Domestic Violence and its Consequences on Health." *Management in Health* 13, no. 3 (2009).

Prună, Ștefan, și Cristian-Eduard Ștefan. "Cooperarea inter-agenții în domeniul prevenirii și combaterii violenței în familie." *Studii de securitate publică* 3, (2014): 143-159.

Rada, Cornelia. "Violence against women by male partners and against children within the family: prevalence, associated factors, and intergenerational transmission in Romania, a cross-sectional study." *BMC public health* 14, no. 1 (2014): 129.

Rădulescu, M. Sorin. *Sociologia violenței intrafamiliale, victime și agresori în familie*. Luminalex, 2001.

Ramon, Shula. "Intersectionalities: Intimate Partner Domestic Violence and Mental Health Within the European Context." *Intersectionalities: A Global Journal of Social Work Analysis, Research, Polity, and Practice* 4, no. 2 (2015): 76-100.

Rețeaua pentru prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor (VIF), Ghid de intervenție în cazurile de violență domestică. Principii și recomandări (2015). Disponibil la URL: <http://violentaimpotrivafemeilor.ro/wp-content/uploads/2015/12/ghid-cons-serv-spec-vd.pdf>

Roman, Denise. "Gendering Eastern Europe: Pre-feminism, prejudice, and East-West dialogues in post-communist Romania." *Women's studies international forum*. Vol. 24. No. 1. Pergamon, 2001.

Rughiniș, Cosima. "The forest behind the bar charts: bridging quantitative and qualitative research on Roma/Tigani in contemporary Romania." *Patterns of prejudice* 44, no. 4 (2010): 337-367.

Rujoiu, V. "Violența în relația de cuplu: aspecte psihosociale [Violence in Couple Relationship: Psychosocial Aspects]." *Asistența socială a grupurilor de risc* (2010): 223-280.

Sears, David O. și Patrick J. Henry, "The origins of symbolic racism," *Journal of personality and social psychology* 85, no. 2 (2003): 259.

Serbanescu, Florina, și Mary Goodwin. "Domestic violence in Eastern Europe: Levels, risk factors and selected reproductive health consequences." *European Conference on Interpersonal Violence*. 2005.

Shorey, Ryan C., Amanda E. Sherman, Aaron J. Kivisto, Sara R. Elkins, Deborah L. Rhatigan, și Todd M. Moore. "Gender differences in depression and anxiety among victims of intimate partner violence: The moderating effect of shame proneness." *Journal of interpersonal violence* 26, no. 9 (2011): 1834-1850.

Skinner, Tina, Marianne Hester, și Ellen Malos, eds. *Researching gender violence*. Routledge, 2013.

Sokoloff, Natalie J., și Ida Dupont. "Domestic violence at the intersections of race, class, and gender challenges and contributions to understanding violence against marginalized women in diverse communities." *Violence against women* 11, no. 1 (2005): 38-64.

Testa, Maria, et al. "Husband and wife alcohol use as independent or interactive predictors of intimate partner violence." *Journal of studies on alcohol and drugs* 73, no. 2 (2012): 268.

Tileagă, Cristian. "Representing the 'Other': A Discursive Analysis of Prejudice and Moral Exclusion in Talk about Romani," *J. Community Appl. Soc. Psychol.* 16, (2006): 19-41.

Vamanu, Alina, și Iulian Vamanu. "'Scandalous Ethnicity' and 'Victimized.'" *Postcommunism from Within: Social Justice, Mobilization, and Hegemony*. (2013): 265.

VIF - Studiu exploratoriu privind serviciile sociale pentru victimele violenței în familie. 2013

Vrăbiescu, Ioana. "The Subtlety of Racism: From Antiziganism to Romaphobia." În *When Stereotype Meets Prejudice: Antiziganism in European Societies*, Timofey Agarin (ed.), 143-164. ibidem, 2014.

Vrasti, Radu. *Ghid practic de intervenție în criză*. (2012) Accesibil la URL:

<http://www.vrasti.org/8.%20Evaluarea%20si%20interventia%20in%20criza%20data%20de%20violenta%20domestica.pdf>

Walby, Sylvia, Jo Armstrong, and Sofia Strid. "Intersectionality: Multiple inequalities in social theory." *Sociology* (2012): 0038038511416164.

Whiting, Jason B., Megan Oka, and Stephen T. Fife. "Appraisal distortions and intimate partner violence: Gender, power, and interaction." *Journal of marital and family therapy* 38, no. s1 (2012): 133-149.

Woodcock, Shannon. "Romania and EUrope: Roma, Rroma and Tıgani as sites for the contestation of ethno-national identities." *Patterns of Prejudice* 41, no. 5 (2007): 493-515.

Yodanis, Carrie L. "Gender Inequality, Violence Against Women, and Fear A Cross-National Test of the Feminist Theory of Violence Against Women." *Journal of interpersonal violence* 19, no. 6 (2004): 655-675.

ANEXE

ANEXA I: Ghid interviuri autorității publice.

Întrebări:

1. Care este postul dvs. în acest serviciu? Care sunt sarcinile de serviciu?
2. De cât timp lucrați aici?
3. Concret, cum ajung femeile la dvs.? Vă parvin cazurile de la: poliție, vecini, direct?
4. Ce vă spun femeile când vă solicită?
5. Ce tipuri de violență ați observat? Sunt diferite pentru fete sau femei?
6. Dacă aveți cunoștințe, care este situația femeilor române? Credeți că ele suferă mai mult sau mai puțin violența tipică de gen: viol, violență domestică, hărțuire?
7. În opinia dvs. în Giurgiu se petrec cazuri de violență împotriva femeilor? Care ar fi cele mai întâlnite tipuri de violență de gen: viol, violență domestică, hărțuire stradală, la serviciu?
8. Credeți că ar fi necesară o schimbare a sistemului de asistență socială? Dacă da, cum ar fi această schimbare în opinia dvs.?

ANEXA II: Ghid interviuri femei victime ale violenței partenerului.

Întrebări:

1. Sunteți de mult timp împreună cu actualul partener / soț?
2. Locuiți împreună?
3. Aveți copii? Câți, ce vârste au?
4. De când a început soțul / partenerul să se poarte urât? Cum se manifestă (injurii, violență fizică)?
5. Ați vorbit cu rudele dvs. (părinții proprii, frate/soră, părinții lui, cumnat/ă)? Cum au reacționat când le-ați spus ce se întâmplă?
6. Violența s-a întâmplat doar o dată, sau se petrece deseori? Ați observat când are curajul sau ce îl determină să fie violent?
7. Când criza trece, ați încercat să vorbiți cu el? Ce spune?
/ 7b. Cum ați reușit să vă separați? Când ați decis acest lucru? El s-a opus separării?
8. Cu ce servicii publice ați luat legătura: spital, asistenta socială, mediatore, poliție?
 - a. dacă da, povestiți ce s-a întâmplat când ați reclamat violența partenerului.
 - b. dacă nu, de ce nu ați reclamat nici la spital, nici la poliție?
9. Cunoașteți că există o lege care vă poate proteja în situații de violență?
10. În ce măsură cunoașteți servicii (alternative) care să vă ajute: ong-uri, grupuri de recuperare pentru femeile victime ale violenței?